

عثمانلیلر ده جوغرافی [*]

فراج نیشدر

« مونستر » دارالفنونده مدرس معاوی

عثمانلیلر دورینه عاند جوغرافی اثرلردن، شیمدی یه قادار یالکیز بر اثر یاقیندن طاینمش و علماً پک چوق استفاده ایدیلشدر که، اوده «کاتب چلبی» نك «جهانما» سیدر. بو اثرک بر قسمی ۱۱۴۵ - م ۳۳ - ۱۷۳۲ تاریخنده استانبولده طبع اولونوب خلاصه متعدد دفعه آوروپا لسانلرینه ده ترجمه ایدیلش اولدیغندن، اوزماندن بری تاریخی جوغرافیا تدقیقاتنده لایق اولدینی موقی آلمشدر. یکرمنجی عصر ابتدالرینه دوغرو «أولیا چلبی سیاحتنامه» سی نك قسماً اولسون طبی دولایسیله، ایکنجی بویوک جوغرافی بر منبع داها میدانه حقیقه مشسه ده، بو اثر، مستشرقلر محافلنك خارجنده اوقادار معلوم دکدر. عثمانلیلر دورینه عاند جوغرافی اثرلردن شیمدی یه قادار تاریخی جوغرافیا تدقیقاتی اعتباریله حقیقه استفاده ایدیله مه مسی، هرشیدن اول، اکثر مستشرقلرک عثمانلی آثاریله پک آز مشغول اوله لرندن ایلری کلمکده در؛ بو کونکی تورکلرک، کندیلرینک بو نوع محصولرینه پک آز قیمت ویرمه لری ده. حقیقت حالک طاینمه سنه آیریجه بر مانع تشکیل ایشدر. عثمانلیلرک جوغرافی اثرلری برسوه طالعده ده و چار اولمشدر که، هوز اسکی تدقیقاتک یاننده مستقل برانکشافه نائل اوله دن، پک یاقیننده بولونان آوروپانک تأثیری آلتنده قالماسیدر. واقعا بو تأثیر بر چوق ساحده مشر اولمشسه ده بعض خصوصانده عقامته سببیت ویرمش، آوروپانک دائماً آرتقمده اولان فاقهتی دولایسیله شرقک پک قیمتلی اثرلرینه کهنه لک دامغاسی وورولمشدر. اون دو قوزنجی عصرده عثمانلیلر، تمامیه آوروپانک علمی نفوذی آلتنده قالمشردی؛ شعورلی بر صورتده هرشیده آوروپالیلاشمه یه ایچون چالیشدقلری ایچون، اسکی شرق مدینتیک محصولی اولان اثرلره هیچ قیمت واهمیت ویریله یوردی؛ آوروپالیلاشمق مراقنه دوشمش بر عثمانلی منوری، «أولیا چلبی» یه

[*] ۱۹۲۲ سنه سی آغستوسنده «مونستر» ده «وهستفاليا وبلهلم» دارالفنونی فلسفه وعلوم طبیعی

فاکولته سنده درس نمونه سی اولارق تقریر اولومشدر.

استخفافله باقیوردی [۱]. عثمانیلیرک، خاصه بونوع اسکی علمی اثرلر حقدنه ویرمش اولدقلری بو حکم، بعض آروپا علملرینه ده تاثیر ایتمش، اونلری ده بو آثاره بویوک برقیمت ویرمکدن آلیقویمیشدر. شیمدیکی حالده عثمانیلیرک جوغرافی اثرلری، ینه اونلرک وجوده کتیرمش اولدقلری صرف تاریخی اثرلره، قرون وسطانک اکثریسی عربجه اولان اسکی جوغرافی اثرلرینه نظر آ پک کوچوک بریکون طوتارسه ده، هر حالده خصوصی برتدقیق موضوعی اولاجق قادار اهمیتی حائز بولونمقدهدر.

غرب مدینته یاقینلق، عثمانیلیرک ادبی اثرلرینه هیچ اولمازسه کیمه او قادار بویوک ضرر ویرمه دیکی حالده، علمی اثرلر، آروپانک پک مسلم اولان تفوقنک بیقیجی تاثیرلرینه، طبیعتیه داهاز یاده معروض قالمشدر. یالکنز تاریخ ساحه سی، موضوعنک خصوصیتی سایه سنده، بو تاثیرلردن آزاده قالمش و مستقل ماهیتده برچوق اثرلر وجوده کلشدر. جوغرافی اثرلر، هنوز کاله کله دن پک قوتلی یابانجی تاثیرلر آلتنده قالان بر معرفت شعبه سنک مقدراتی ایچون اکشایان دقت بر مثالدر. آورو پاعلومی عثمانیلیرک دائره رؤیتنه داخل اولور اولماز، در حال کندی اوز محصوللری اورتادن قالدیور؛ بوتون علم شعبه لر نده آروپا لیرک عثمانیلیردن داهای چالیشمش اولدقلری فکری حاکم اولویور. ایشته بو قناعت، علمی استحصالی قابلیتی پک قوتلی صارصمش اولسه کر کدر. بوسبیلهدر که برچوق احضاری مساعیدن صوکر ا کاتب چلیپنک آروپا منابعنه استناد ایدن مختلف جنس فعالیتندن بکله نیلن انکشاف، داهای رشیم حالنده اولویور. هیچ بر طرفدن تاثیر آلتنده قالمایان « اولیا چلیپ » بوساحه ده یکانه بویوک بر شخصیت اولارق کورونیور.

عثمانلی دورینه عائد جوغرافی اثرلرک قیمتی، بالخاصه، تاریخی جوغرافیا ساحه سنده در: بو اثرلرک تدقیقیله اون دردنجی عصردن زما نمه زه. قادار اولان مهم بر بوشلق دولدورولمش اولاجقدر. قرون وسطا صوکرلی ایچون عربی و فارسی لسانلر نده یازیلش اسکی اثرلر قیمتمدار برر منبعدر؛ حال حاضر ایچون ده طبیعی یکی آروپا تدقیقاتی موجوددر؛ فقط

[۱] هوغو غروته Hugo Grothe نک « شرق قریب سیاحترم » (لایپسیغ ۱۹۱۱، ج ۱، ص ۱۹۶) عنوانلی اثرینه باق. « اولیا چلیپ » طرفندن ویریلان معلوماتک حرث تاریخی و مملکت بیلیکیسی اعتباریه اولان علمی قیمتی تقدیر ایدن حقیقی تورک منورلی نظر نده، بو حکمک اساسلی صورتده دکیشمش اولماسی ایجاب ایدر.

بو ایکی دور آراسنده کی زمان ایچون عثمانلی جوغرافیاچیلری تدقیق ایدیلک ایجاب ایدر. اسکی آوروپا سیاحلرینک اکثریا مجهولیت ایچنده براقدقلمری جوغرافی اسملمر و سائر مظلم نقطه لر، آنجاق، عثمانلی آثاریله برابرجه تاریخی جوغرافیا تدقیقاتی ایچون بر قیمت کسب ایده بیلیر. عثمانیلرک جوغرافی اثرلرینی بوغایه به خدمت ایتدیره سیلمک ایچون هرشیدن اول واسع بر فیلولوژی تدقیقاتنه لزوم واردر: عثمانلی آثارى قرون قدیمه ایله قرون وسطادن منتقل برچوق اسکی معلومات ایله دولودر؛ مؤلفلرک، اسکی اثرلردن آلتینان بومواده علاوه ایتدکلری کندی مطالعه لرینی آیرمق لازمدر، یوقسه پک سقط نتیجه لر آلدده ایدیلیر. عثمانیلر طبیعی جوغرافیا تدقیقاتی جهتنه پک یا ناشاماملردر؛ بز بوساحده عثمانلی آثارندن ییکی برکشف بکله مه ملی یز. آ کلاسیلان، جوغرافیانک «طبیعی» و «ریاضی» طرفلری اونلری چوق علاقه دار ایتمه مش، داها زیاده «موضعی جوغرافیا» و «طوپوغرافیا» معلوماتی ایله مشغول اولملردر.

ذاتاً عثمانیلرک جوغرافیا ایله مناسبتلری، قرون وسطانک سائر بوتون علملری کی، هرشیدن اول ادبی و نقلی بر ماهیتده در. اونلره کوره جوغرافیا، أرضک اطرافنده و اوزرنده نه واردر؟ بونی تدقیق ایتمز؛ بالعکس، داها زیاده «ادبی بر اثر» دییه یازیلش اسکی جوغرافیا کتابلرنده اولدیغی کی، حال حاضره توافق ایدوب ایتمه می نظر اعتباره آلمه دن قدامدن منتقل مواد موضوعه علاوه ایدیلیر، اصل ماده ایله تالی صورتده اوغراشیلیر، پک ییکی دوره لره قدار چوقدن اسکیمش خبرلر بو طرزده سور وکله نوب کلیر. آراصیرا، هیچ برارتباط کوزه تیلیمکسزین، بونلرک یاننه بعض پک ییکی معلوماتده علاوه اولونور. بوسبیلهدرکه، عثمانلی دورینک اؤمتکامل زمانلرنده بیله، بوتون جوغرافی اثرلرک آرقه سنده، بطلمیوسک جوغرافیاسی اک فلاسیک بر نمونه اولارق اخذ موقع ایدر [۱]. فقط بو، غربده اومانیزم دورنده قرون وسطا عنعنه سی قیریلوب یکیدن بطلمیوسک اثرینه مراجعت ایدیله سی قییلندن دکدر؛ شرقده، وقتیه بوتون آوروپانک ایچنده یووارلان دینی قرون وسطی ذهنیتی ایله قطع

[۱] قرون وسطانک شرق اثرلری ایچنده اصل بطلمیوسک کتانبک ترجه و شرحیله، دوغرودن دوغروه وجوده کتیریلان جوغرافی تقیمات آراسنده کی بو یوک فرق کورمرن دکلم (H. V. Mzik ک تدقیقاتنه مراجعت). بو مترجم اثرلرک بطلمیوس ایله مناسبتی، مستقل عنوانی آلتنده طانیدیغمن اثرلردن فضلله ایسه ده، بوکامقابل، اصلاً بطلمیوسه مربوط اولان داها صوکرکی آوروپا آثارینه نظرأ بومستقل دیدیکمز اثرلر بطلمیوسه داها یاقیندر.

علاقه ایدیلیمش، و بو کتاب قرون وسطا ده اسلام جوغرافیا جیلری األنده ناصل قوللانمشسه، آوروپا دن تمامیله یکی بر جریان کلوب بو اسکی عنعنه یی خارجدن صار صنجیه قادر ، عثمانلیلر زنده ده عین صورتله موجودیتنی محافظه ایتشدن .

عثمانلی اثرلینک، بوتون قرون وسطی اثرلینک ماهیت فکریه سیله مناسبتی اولان دیگر بر خصوصیتنی ده قید و تصریح ایتک ایجاب ایدرکه، اوده، عمومی تصویر و توصیفره زیاده قیمت ویریله سی ، کائناتک هیئت عمومیه سنی تعریف و توصیف ایدن قوزموغرافیا یه بالذات خالق کائناتن باشلانماسی ، اصل جوغرافی معلوماته فلکیات، بشریات، حیوانات، نباتات و معدنیات و هر نوع خرافاتک یاننده کوچوک بر موقع ویریله سیدر .

عثمانلیلرک جوغرافی اثرلینه عاند منابع و مساعی ابتدایه پک ناقصدر . هنوزنه بر تورک، نه ده بر غرب مؤلفی بو موضوع ایله اطرافلیجه مشغول اولمشدر [۱] . واقعا بویوک بر بیلووغرافی کتابی اولان کتب چلیینک کشف الظنوننده برچوق جوغرافی اثرلر ذکر ایدیلش اولمق ایجاب ایدر سه ده، جوغرافی اثرلرک تاریخچه سنی یازمق ایچون بر اساس تشکیل ایده من [۲] . بزم ایچون، مختلف کتبخانه لرده ، بالخاصه آوروپا کتبخانه لرنده کی یازمه لری تدقیقن باشقه یاپه جق برشی یوق کیدر [۳] . بوکون بر آلمان ایچون زیارت مشکل اولان استانبولده داها بر

[۱] هاممر ، بر قاج برده تاریخی مأخذلری صبرالارکن ، تصادف ابتدکی جوغرافی اثرلری ده طوبلیجه ذکر ایتک ایسته مشدر (که اکثری کندی قوللکسیون آراسنده کی اثرلر در) : عثمانلی تاریخی ج ۹ ، پشته ۱۸۳۳ ، ص ۲۵۱م؛ داها اول بر ناقص شکله ، جوغرافیا، تاریخ ، حکومت و عسکرلک مجموعه سنده (Archiv fuer Geographie, Historie, Staats, und Kriegskunst) ویانه ۱۸۲۲ ، نومرو ۱۳ ، ص ۲۱۴ . بروسه لی طاهرک ، قسم قسم انتشار ایتکده اولان « عثمانلی مؤلفلری » نامنده کی اثرینک ۷ نجی قسمنده عثمانلی جوغرافیا جیلرندن بحث ایده جکنی وعد ایتکده در .

[۲] کاتب چلبی، کشف الظنون عن اسامی الکتب والفنون، آوروپا طبعی - Lexicon bibliographicum et encyclopaedicum a Mustafa ben Abdallah Katib Jelebi dicto et nomine Haji Khalfa celebrata campositum . . . instruxit Gustavus Fluegel. ، لوندن ۱۸۳۵-۵۸ (مراجعتلر دائما آوروپا طبعنه در) . کاتب چلبی نک جهانناسنک مقدمه سنده ده (ص ۸ ، ۱۱) مختصرجه معلومات واردر ، فقط آشانغی یوقاری کشف الظنون ایله عین مألده در .

[۳] بوخصوصه بکامشهور ال یازمه سی قاتالوغلری رهبر اولدی . ذکر ی کچن یازمه لرک همینی بالذات تدقیق ایدمدم ؛ یالکز برلین ، دره سدن، غوطه، غراج ، لاپریغ ، مونیخ وویانه کتبخانه لرنده بولونان یازمه لرک بر قسمی یرنده تدقیق ایتدیکم کی، قساده آیکشتت و مونسره کوندنرک صورتله

چوق یازمه‌لر موجوددر . شمدیلک بو آثارک صورت حصولی حقنده قیسه سویله مک
مجبوریتندیم ؛ اساسلی بر تدقیق داها اوزون بر زمانه متوققدر .

عثمانیلرک جوغرافی اثرلری، علی‌العموم قرون وسطا شرق مؤلفلرینک آثاری کی،
موضوع اعتباریله اوچ زمهریه آریلیر :

۱ — علمی جوغرافیایه عائد اثرلر : اولاً عثمانلی اثرلری آراسنده پک نادر تصادف
ایدیلن ریاضی اثرلر، صوکره هیئت و فلکیات کتابلری، نهایت صرف علمی احتیاجلر
ایچون یازلمش توصیفی اثرلر بو زمهره دن صاییلیر . ۲ — عملی احتیاجلره یاریان اثرلر .
۳ — سیاحتنامه‌لر . بعضاً بو غروپلر یکدیگرینک حدودینی تجاوز ایدرلر سده اصل
چر چیوه‌نی محافظه ایدرلر .

آثری ائمزده بولونان ائسکی عثمانلی جوغرافیاچیسو یازیچی ارغنی احمد بیامه در [۱] .
یوقاریده بالخاصه بحث ایتدیگمز کی، ادبی غایه‌لره معطوف اثرلر دن باشقه برشی بکله نیلمه‌دیگی
بر زمانده عثمانلی آثاری آراسنده، جوغرافی معلومات اعتباریله پک زنگین اولان عریجه
منبعلر دن استفاده صورتیله وجوده گلش متعدد اثرلره تصادف ایدیلیر [۲] .

سر بستیجه استفاده ائتمکله مساعده اولوندی . بو سببه بوراده مذکور کتبخانه‌لر اداره‌سنه
تشکراتی تکرار ایلرم .

[۱] کلیمبولیده یاشامش اولان یازیچی اوغلی محمد واحد برادرلرک اثرلری ایچون فلوگه‌ل قاتاوغنه
ج ۱ ، ص ۶۱۸ ؛ «کتاب عثمانلی اودیانی تاریخنه ج ۱ ، ص ۲۹۱ (لوندرد ۱۹۰۰) باقکیز .
[۲] اخیراً استانبول دارالفنون کتبخانه‌سنده ۲۳۰۷ نومروده «عجائب الخلوقات» عنوانی آلتنده
داها اسکی برآره تصادف ایدیلشدر . پروفیسور ته‌شهر مقاله‌سنک انتشارینی متعاقب استانبوله کلدیگی
زمان بو اثری بالذات تدقیق ائمشدر . استانبولک فتحندن اول، ادرنه‌نک یکی پایتخت اولدینی ائشاده
یعنی تقریباً ۷۰-۱۳۶۵ تاریخنده یازلمش اولدینی اکلایشیلان بو اثر، یازیچی زاده‌نک اثرندن تقریباً بر
عصر اول یازلمشدر . کتابک مؤلفی «علی بن عبدالرحمن» در . مؤلف آثرینی نه‌صورتله حاضرلادیغینی
نقل ایدرکن : «بو کتابی خیرلرک غرابئندن، فصللرک عجائبندن، تواریخلردن، تواریخ محمد طبریادن
جمع ایلدم» دییور . اثرک برنجی قسمی اولاً خلقت کائثاندن، ییلدیزلردن وافلاکدن، صوکره عناصر
اربه‌دن، مؤلفک تعبیرله : اودکره‌سی، هواکره‌سی، صوکره‌سی و کره ارضدن و اقلیملردن
باشدر ؛ ایکینجی قسمی ایسه اولاً عجائب اقطاری، مغربدن شرقه قدار قلعه‌لری وامتلی، صوکره
دکیزلرک و آظه‌لرک عجائبی ائتوا ائتمکده در . اثرک برنجی قسمنده جنت و جهنم توصیفاتی بوپوک
بریر طوتمقده در . حتی مؤلف قارلرینی بومعلوماتک صحتنه ائشاندیرمق ایچون قرق ییل مزارده یا توب
صوکره دیرلیدیکنی بو ائشاده اوچاقلری، طمولری کوردیکنی اثرک باشنده حکایه ایدیور . شمدیکی
حالده عثمانلی دورینک ایلك جوغرافی اثری بو اولوق ایجاب ایدر [مترجم] .

« یازمچی اوغلی احمد بیجان » طرفندن ۸۵۷ هـ [۱۴۵۳ م] تاریخده تالیف ایدیان « عجائب الخلوقات » [۱] نامنده کی کوچوک قوزموغرافیا رساله سی « قزوینی » نك عين اسمده کی اثرندن اقتباساً وجوده کتیریش تورکجه بر خلاصه در .

بو ائردن سوکرا احمد بیجان « درمکنون » [۲] عنوانی آلتنده قرون وسطا هیئت شناسلرینک فلاسیق آثارینه کیفیت اعتبارینه پک آزتوافق ایدن خصوصی بر قوزموغرافیا تالیفنه کیریشور ؛ مشهور هاجی بایرام ولی [۳] نك پک حرارتلی بر درویشی اولوب قارده شی محمد ایله برابر تورکجه تکیه ادبیاتنده بویوک بر موقعی اولان احمد بیجان، موضوعی پک دینی و اساطیری جهتنن قاورایور ؛ یرده موجود شیلردن زیاده سماواتک و جهنمک طبقاتی ، خلقت عالمک مختلف صفحاتی ، یکدیگری و لی ایدن پیغمبرلر، روز قیامتده ظهور ایدیده جک حادثات اونی علاقه دار ایدیور . دنیادن ، عالم سفلیدن بحث ایدن قسمنده ده هرچشید حکایات عجیبه نسبتسز صورتده فضله رطوتمقدمه در . بوشکلده قوزموغرافیا یازمق خصوصنده احمد بیجانی تعقیب و تقلید ایدنلرده اولمشدر [۴] . صرف اساطیری ماهیتده اولان

[۱] کشف الظنون ج ۴ ، ص ۱۸۷ ، نومرو ۸۰۷۰ ؛ بروسه لی طاهر بک عثمانلی مؤلفری ، ج ۱ ، ص ۱۰۶ . یازمه لر : برلین ، تورکجه قاتالوخی ۱۸۱ (پهرج Pertsch ص ۱۹۹) ؛ دره سد ، شرق قاتالوخی ۶۸ (فلایشهر Fleischer) ؛ بره سلاو ؛ تورکجه قاتالوخی ۴۱ (بروقلمان M. Brockelmann ۱۵۱۳) ؛ ویانه A. F. ۴۸۰ (فلوگه ل ج ۲ ، ۱۴۵۳) ؛ بریتیش موزه نوم Sloane ۴۰۸۸ (ریو Rieu ص ۱۰۶) . مطبوعی : قازان ۱۸۸۸ .

[۲] کشف الظنون ج ۳ ، ص ۱۹۱ ، نومرو ۴۸۷۳ . یازمه لر : لایپزیغ ، دارالفنون کتبخانه سی ، تورکجه قاتالوخی ۱۰۴۱ ؛ برلین ، تورکجه قاتالوخی ۱۷۸ (دیژ Diez ۲۷۸°) ؛ پهرج ، ص ۱۹۸) ، تورکجه قاتالوخی ۱۷۹ (دیژ ۱۸۸°) ، پهرج ص ۱۹۹) ، تورکجه قاتالوخی ۱۸۰ (پهته رمان ۴۹۹) ، پهرج ص ۱۹۹) ؛ دره سد شرق قاتالوخی ۲۶۹ (فلایشهر ، ص ۴۰) ؛ غوطه ، تورکجه قاتالوخی ۸ (پهرج ، ص ۱۴) ویانه Mxt ۱۴ (فلوگه ل ج ۲ ، نومرو ۱۴۵۲) ، N.F. ۴۳۵ (فلوگه ل ج ۲ ، نومرو ۱۰۵۱) ، N.F. ۴۴۹ (فلوگه ل ج ۲ ، نومرو ۱۴۵۰) پارس ، نومرو ۱۶۰ . کتابک مندرجاته دائر هاهمه رک عثمانلی ادبیاتی تاریخی « ج ۱ ، پشته ۱۸۳۶ ، ص ۱۲۸ ، معلومات واردر .

[۳] احمد بیجان ، بو قوزموغرافیا رساله سی ده شیخنک دلاتیله یازدیغنی سوبله یور ، فقط عجائب الخلوقاتک تاریخ تالیفی شیخنک وفاتندن (۸۳۳ / م ۳۰ - ۱۴۲۹) چوق سوکرادر .

[۴] درمکنونه مشابه اسکی بر عثمانلی اثری بریتیش موزه نومده (Harl ۵۵۰۰ ، Add ۷۰۰۵ ،

ریو ، ص ۱۰۴) بولونمقدمه در .

کوجوک « مرآت العوالم » [۱] رساله‌سی کی بعض شرحلر وحاشیه‌لرده بوزمره‌دندر . عثمانلی آناری ایچون قلاسیک بر دور اولان ۱۶ نجی عصرده مؤلفلرده حرارتلی بر ترجمه‌فعایتی کورولورکه بوسایه‌ده قرون وسطا قلاسیکلرینک وجوده کتیر دکاری جوغرافی تالیفاتیه امثالاً اساسلی برانکشاف حاصل اولمقده در . هرشیدن مقدم بر اول اولاسمی کچن قزربی نك « عجائب المخلوقات » ی ، نسبتاً مختصر فقط اطرافلی توصیفاتی احتوا ایدن قرون وسطانک بو پیک معتبر اثری برنجی درجه‌ده شایان ترجمه بر اثر تلتی ایدیلهرک متعدد دفعه‌لر تورکجه‌یه ترجمه ایدلمشدر [۲] . دیگر مترجم اثرلردن حقیقهً جوغرافیا یه عائد اولان ابوالفرانک « تقویم البلدان » ی قرون وسطانک نهایتلرینه دوغری فکر مالنده قزوینی نك اثر یه عینی موقعده بولونیوردی . اثرک بوکون بزم المزده بولونان شکلنک عیناً بر ترجمه‌سی موجود دکلدز . سیاهی زاده [۳] . (وفاتی ه ۹۹۷ - م ۱۵۸۸) بو اثرک کندی زماننده کی احوال

[۱] یازمه‌لر : برلین ، تورکجه قاتالوغی ۳۶ (دیز A ۴ ، ۷۳ . پهرچ ص ۶۹) ؛ تورکجه قاتالوغی ۵ (لاندبرغ Landberg ۵۸۹ ، پهرچ ص ۱۲) ؛ ویانه ، ۳۵۲ N. F (فلوگه‌ل ج ۲ ، نومرو ۸۶۳) . عین اُردن باحث اولدیغی حالده مختلف یازمه‌لرده تالیف و ترتیب تاریخلی باشقه باشقه در . ویانه نسخه‌سنه نظراً مؤلف ، مورخ عالی (وفاتی ه ۱۰۰۸ / م ۱۵۹۹) اولوب ه ۹۹۵ - م ۱۵۸۷ تاریخنده اوچونجی مراد نامه تالیف اولونمشدر . برلین یازمه‌لری آرهنسده آریجه منظوم برفلکیات رساله‌سی وارددر ۱۶ (پهرچ ص ۲۱ ، وهچشتاین Wetzstein ج ۲ ، ۱۷۵۸) .

[۲] برلین یازمه‌سی ، تورکجه قاتالوغی ۱۷۷ (دیز Fol ۱۹ ، پهرچ ص ۱۹۷) احتمال بو ترجمه شاعر مشهور سرورینک (وفاتی ه ۹۶۹ / م ۱۵۶۱) ترجمه‌سندن باشقه در . بویصوص ایچون بروقه‌لمانک ادبیات عربیه تاریخنه ج ۲ ، ص ۴۳۸ ؛ هاهمه‌رک عثمانلی ادبیاتی تاریخنه ج ۲ ، ص ۲۸۷ باقیکنز . (تالیف تاریخنی یکه ه ۹۶۰ / م ۱۵۵۳ در - نه هاهمه‌ر نه بروقه‌لما ذکر ایتشددر) . بریتیش موزده‌نوم Add ۷۸۹۴ ، Add ۲۴۹۵۴ (ریپوز ص ۱۰۷) ، هراییکی ترجمه اثرک عربجه اصلنه وفارسی ترجمه‌سنه توافق ایتمه مکده در . برلین یازمه‌سنده دکزلره عائد اولان فصلدن اول (عربجه اصلنک Wüstenfeld نسخه‌سنده ص ۱۰۳) قزوینی نك اثرینک ایکنجی قسمی اولان « آناار البلاد » دن مقتبس برملسکتلر فصلی علاوه اولونمشدر . - عجائب المخلوقات دیه عین عنوان آلتنده ابن الوردینک اثرینه‌ده تصادف ایدیلیر (۲۷۸ نجی صحیفه یه مراجعت) . بالآخره ردوسی زاده طرفندن یازیلوب محمد دایمه اتحاف اولونان وپارس ملی کتبخانه‌سنده (تورکجه متمم قاتالوغ ۱۰۶۳) بولونان ائرده عینی صورته « عجائب » عنوانی . طاشیمقده در (Blochet ، Sehefer کایاتی ، ص ۱۶۸) .

[۳] سپاهی زاده‌نک یکی نسخه‌-نک اسمی « اوضح المسالك الى معرفة البلدان » در . سپاهی زاده ائرنده کی موادی ألفبا ترتیبی اوزره تصنیف و اکمال ایلهمش و مراد ثالته اتحاف ایتشددر . بونک حقتده یعنی سپاهی زاده‌نک بالذات وجوده کتیردیکی تورکجه مختصر نسخه حقتده کشف الفئونه ج ۲ ،

جوغرافیه عائد معلوماتی ده احتوا ایدن عربجه یکی بر نسخه سندن خلاصه صورتیه ، تورکجهیه ترجمه ایشدر [۱] . دیگر جوغرافی اثرلردن ایه الوردی نك [۲] (خریده العجائب) [۳] ی و محمد ثالث زماننده بلخی نك اصطخری طرفندن اکیال ایدیلش نسخه سی شریف افنری نامنده برّذات طرفندن تورکجهیه ترجمه ایدیشدر [۴] .

ص ۳۹۵ ، ن ۳۴۹۵ (تقویم البلدان فصانده) ؛ جهانمایه ص ۱۱ ؛ بروقلمانه ج ۲ ، ۲۶ و ۴۵۳ باق ! تورکجه ترجمه سنک یازمه لری : ویانه کتبخانه سی ۱۹۱ (فلوگه ل ج ۲ ، ۱۲۷۳) بریتیش موزه نوم ، ۲۳ ، ۳۸۱ (ریو ص ۱۱۰ . براده عجائب البلدان اسمیله در) . وانقان ، تورکجه قاتالوغی ۵۶ (هورن Horn : شرق مجموعه سی ZDMG ۵۱ ، ۱۸۹۷ ، ص ۵۰) .

[۱] عربجه « اوضح المسالك الى معرفة البلدان والممالك » ینه ساهی زاده طرفندن تألیف ایدیشدر . ابوالفدائک مشهور ائرنردن ماعدا معجم البلدان خلاصه سی اولان (مرصدا الاصلاح) ده کندنه مأخذ اولمشدر . بو بویوک اثری ۹۸۰ تاریخنده اکیال ایدرک مراد ثلثه تقدیم ایشدر . بالاآخره عین اثری اختصاراً وجوده کتیردیکی تورکجه خلاصه بی ده مدراعظم صوقوللو محمد پشایه تقدیم ایش اولدیغی استانبولده راغب پاشا کتبخانه سنده کی نسخه نك تدقیقندن آکلاشیلماقددر [مترجم] .

[۲] ابن الوردی ایچون بروقلمانه باق : ج ۲ ، ۱۳۱ ، ۹۶۳ / م ۱۵۵۶ ده اکیال ایدیلش اولان تورکجه ابن الوردی ترجمه سی (خصوصیه لوندره یازمه سنده) « عجائب الخبوات » عنوانی طا شیعتددر . (۲۷۷ نجی صحیفهیه باق) ؛ کشف الظنون ج ۳ ، ۱۲۲ نجی ومتعاقب صحیفه ؛ یازمه لری : بریتیش موزه نوم Add ۷۸۹۳ (ریو ، ص ۱۰۹ ؛ دیگر یازمه لری ایچیزده بورایه باق) .

[۳] ابن الوردینک خریدة العجائبی ۸۷۰ تاریخنده محمود شروانی طرفندن ترجمه ایدیلش اولوب بر نسخه سی ده بروسلوی طاهر بکک خصوصی کتبخانه سنده بولونقده ایش . استانبولک عمومی وخصوصی کتبخانه لرده مختلف زمانلرده پایامش ترجمه لرینه تصادف ایدیلکده ایسه ده ، شیمدی یه قدر معلوم اولان اکی اسکی ترجمه مذکور نسخه در (عثمانلی مؤلفلری ج ۳ ، ص ۳۱۶) [مترجم]

[۴] بلخی - اصطخری - ابن حوقک اثرلری حقتده دوغویه de Goeje نك اصطخری - بلخی مسئله سی عنوانلی مقاله سنده ، شرق مجموعه سی ۲۵ ، ۱۸۷۱ ، ص ۴۲ - ۵۸ ؛ (بلخی ایچون اسلام آنسیقلوبه دیننه ج ۱ ، ص ۴۵۰ باق) . ائرك اصلی حقتده کی معلومات کاتب چابیده بک قاریشقدر ، کشف الظنون ج ۴ ، ص ۱۱۲ نومرو ۷۸۰۴ ده بلخی یی « صور الاقالیم » مؤلفی دیه یعنی حقیقه بلخی نك اثرینک اسمیله یازمقده ؛ عین کتاب ج ۵ ، ص ۵۰۹ ، نومرو ۱۱۸۶۹ ده « مسالك الممالك » ی - که بو ، بلخینک اثرینک اصطخری طرفندن توسیع ایدیلن نسخه سنک اسمیدر - (دوغویه نك عرب جوغرافیاچیلری سیریس نك برنجی جلدی اوله رق Viae regnorum نامی التنده نشر ایدیشدر . له بدن ۱۸۷۰) ده بلخی یه عطف ائتمکده در . هر حالده مؤلف بو عنوان آتنده « صور الاقالیم » ی قصد ایدیور . هر ایکی یزده ذکر ایدیلن مقدمه لر دن آکلاشیلدیغنه کوره ، ایکنجی اثر ، یعنی « مسالك الممالك » اصطخرینک اثری اولوب « صور الاقالیم » بونک فارسی ترجمه سی اولایغی ظن ایدیلکده در . یازمه لری : غوطه فارسی قاتالوغی ۳۶ (بهرچ ، غوطه فارسی یازمه لری

علی قوشچی نیک (وفاتی ه ۸۷۹ - ۱۴۷۴) [۱] هیئت و ریاضیات دایره کتبی ریاضی جغرافیایه عابد که معتبر بر اثر عدایدلیکندن متعدد دفعه لرتورکجه به ترجمه ایدیلشدر [۲].
 بودند ماعدا بعض مملکتله عابد مونوغرافیلرده ترجمه ایدیلشدر. چین مملکتلری
 تصویریدن «ختائی نامه» [۳] پک مقبول کورولمش اوله جق که مراد ثالث زماننده فارسیدن

ص ۶۱؛ بو یازمه نیک مقدمه سنی، دوغویه کندی اصطخری نسخه سنده ذیل صورتیه نقل ایتکده در.
 بو یازمه نیک مقدمه سیله کاتب چلیک نقل ایتدیکی مقدمه تماماً بر دکله ده یکدیگرینه پک یاقیندر.
 شریف افندی، اصطخرینیک مسالک الممالکنی کندی ترجمه سی ایچون اساس اتخاذ ایتشدر (جهانمایه
 باق: ص ۱۳. کشف الظنون، ج ۵، ص ۵۱۱، نومرو ۱۱۸۷۴ ده تمامیه باشقه بر اثر «المسالک
 والممالک» عنوانی آلتنده ذکر ایدیلکده در. کشف الظنونه کورده شریف افندی به اساس اولان
 متن، فارسی ترجمه در). مورخ عالی ده (آشاغیده ۲۸۶ نجی صیفه ده کی ۳ نجی نوطه باق) صورالاقلمی
 یعنی فارسی متنی مأخذ اتخاذ ایتشدر. شریف افندی ترجمه نی اگری قلمچی اوچوننجی مراد زماننده
 یازمش و غضنفر آغایه (وفاتی ۱۰۱۱ ه / ۱۶۰۳ م) تحاف ایله مشدر.

[۱] پهرچک برلین فارسی یازمه لری قاتالوغنه ص ۳۵۱؛ ریپونک بریتیش موزده نوم فارسی
 یازمه لری قاتالوغنه ج ۲، ۴۵۶؛ قرافت K at K قاتالوغنه ص. ۱۹۳، نومرو ۳۴۶ باقکنز.
 [۲] بو اثرک ایکی ترجمه سنه وقوف پیدا ایده یلیم. بری، کاتب رومی عنوانی طاشیان سیدی
 علی رئیسک. (وفاتی ه ۹۷۰/۷۳-۱۵۶۲) «خلاصه الهیه» سی که ه ۹۵۶/۹۵۴ سنه سنده
 اکمال ایدیلشدر: بریتیش موزده نوم، ۷۸۹۱ نومرو ده (ریپو، ص ۱۲۰)؛ برلین، تورکجه
 قاتالوغی ۱۶۸ (شرق یازمه لری ۱۹۶۰؛ پهرچ ص ۱۹۰)؛ واتیمان؛ (شرق مجموعه سی
 ج ۵، ۱۸۹۷، ص ۲۰)؛ دیگرى منلا پرویزک (وفاتی ۹۸۷ ه ۱۵۷۹ م) «مرقات السما»
 عنوانی ترجمه سی در؛ کشف الظنون ج ۳، ص ۴۵۸، نومرو ۶۴۲۷ (رساله فی الهیه ماده سنده).
 یازمه ل: غوط، تورکجه قاتالوغی ۱۵ (پهرچ ص ۲۴) ویانه، شرق آقاده یسی، نومرو ۳۴۷
 (قرافت ص ۱۳۹)

[۳] کشف الظنونده (ج ۴، ص ۵۰۱، نومرو ۹۳۶۰) اثرک اسمی مختلف صورتده ذکر
 ایدیلشدر. یازمه ل: برلین تورکجه قاتالوغی ۱۸۳ (دیز ۸۰، ۹۵؛ پهرچ، ص ۲۰۰). اثر
 جقنده اولان نوربرغ e Regno Chataja de Selecta Opuscula academica, Norberg،
 yohannes Norrmann، Pars secunda، Londini Cotho-um ده ۱۸۱۸ ص ۱۴۴-۷۱؛
 داما سوکره درسدن یازمه سنه استناداً فلیشر «تورکجه ختائی نامه یه دایره» عنوانی بر تدقیق نشر
 ایتشدر. Kleinere Schriften ج ۳، ص ۲۵-۲۱۴ لایپزیغ ۱۸۸۸. ینه بر عثمانلی طرفندن
 یازمش اولماسی محتمل اولان فارسی ختاینامه ایله ده مقایسه ایدیلشدر. بو اثر، ۱۲۷۰-۱۸۵۴ ده
 استانبولده طبع ایدیلشدر (دیگر مأخذلر ایچون پهرچک برلین قاتالوغنه ص ۲۰۰ باق). غوطه
 تورکجه قاتالوغنده ۲۰۳ (پهرچ، ص ۹۰) نومرو ده کی اثر ایله اصل اثر، اولدینیک آوروپا تأثیری
 آلتنده بولونماسی دولایسیله تفریق اولونمده در.

تورکجهیه ترجمه ایدیلشدر [۱]. زنکین مصر اولکسی عثمانیلیری زیاده علاقه دار ایتدی. یکنندن مصره عائد عربجه پک یکی بر اثرده تورکجهیه نقل ایدیلشدر [۲].

ینه بودورده، ترجمهلردن تامیله آیری اولارق، عثمانیلرک فتوحات سیاستنه عائد احتیاجلرینی تطمین ایدن دیکر برنوع جوغرافی اثرلرده بویوک برانکشافه نائل اولشدرکه، اوده «دکیز جوغرافیاسی» در. یابانجی مملکتلری فتح ایتمک ایچون جوغرافی معلومات وخریطه لر اوده ایتمک احتیاجی، عثمانیلرک، غرب مملکتلرینه آچیقدن آچیغه هجوم ایتدیکی بو ائشاده قارلرده پک فنا بر طرزده تطمین اولونیوردی؛ طانیق و فتح ایتمک برابرجه وقوعبولویوردی؛ دشمن مملکتلرینه سفارت هیئتلریله برابر استکشافاتده بولونمق اوزره مأمورلر کوندرمهیه بیله لزوم حس ایدیلویوردی. فقط دکیزلرده وضعیت باشقهدر: بوساحده اوزون مدتدیزی غیرمنتظم قوتلر فعالیتده بولونیور، کمال رئیس کبی بعض قوماندانلر کندی شخصی تشبثلریله ساحل خریستیان مملکتلرینی تعجیز ایدیور، بوکوچوک محاربه لر یاپیلیرکن بوتون تفرعاتنه قادر «آو دکز» احوالنه وقوف پیدا ایدیلویوردی. بو ائشاده عثمانلی دولتی هنوز بالذات دکیز اوزرنده فعالیتده بولونمیوردی. هر حالده، قانونی سلطان سلیمانک اراده سیله فرنکلرله دکیز محارباتی، باشلامه دن اول، بوکوچوک - فرلر

[۱] مشهور اولارق تورکجه ایکی ختای سیاحتنامه سی وارددر. بولری برینه قاریشید: مه ملیدر. بری علی اکبر ختائی اسمنده بر تاجرک ه ۹۲۲ م / ۱۵۱۵ ده استانبولده یازوب قانونی سلطان سلیماننه تقدیم ایتمک ایته دیکی «ختائی نامه» عنوانلی فارسی اوفاق بر سیاحتنامه درکه مؤلف خطیله یازلمش. نسخه سی و داها باشقه نسخه لری عاشر افندی کتبخانه سنده در (عاشر افندی وقی ۲۴۹، مصطفی افندی وقی ۶۰۹، ۶۱۰). بو اثر مراد ناک زماننده (۹۸۳ - ۱۰۰۳) مجهول بری طرفندن «قانون نامه چین و خطا» عنوانیه اختصاراً تورکجهیه ترجمه ایدیلشدر (اسعد افندی کتبخانه سنده ۲۱۰۷ نوسروده. تاریخ خاقان چین علی القوشی دیه مقیددر). عین اثر ۱۲۷۰ تاریخنده (تاریخ نوادر چین ماجین) اسمیله پک محدود اوله رق طبع ایدیلشدر. دیکری، داها صوکر اکی دورلرده چلبی زاده غاصم (وفاتی. ه ۱۷۵۹ م / ۱۱۷۳) افندی طرفندن ترجمه ایدیلن، غیات الدین نقاشک مشهور ختای سفارتنامه سی در. بو ایکنجی از ۱۹۱۵ ده علی امیری افندی طرفندن استانبولده طبع ایتدیلمشدر. بو خصوصده. فضله معلومات ایچون کوربیلی زاده فؤاد بکک مطبوع مجائب اللطائف حقنده کی تنقیدینه باقکنز (ملی تبعلر مجموعه سی، صایه ۵، ص ۳۵۱ - ۳۸۰) [مترجم] .

[۲] «تحفة الثانية فی اسماء البلاد المصریه» ه ۷۷۷ م / ۱۳۷۵ (بروقلمان ج ۲، ص ۱۳۱) نامنده کی اثرک «ذکر اقالیم دیار مصریه» عنوانیه ترجمه ایدیلشدر. یازمه لر: ویانه. A. P. ۸۸ (فلوگه ل ج ۲، نوسرو ۱۲۸۰).

سايه سنده پك چوق جوغرافياي معلومات احضار ايديش بولونويوردى . سینهلرجه دوام ایدن قورصان سفرلرينك، أدبی، دولایسیله علمی محصوللرندن پیری رئیس ك (وقائی ه ۹۶۲ م / ۵۵ - ۱۵۵۴) مشهور دكيز اطلاسی یعنی «بحریه» سی [۱] عین زمانده قانونی سلطان سلیمانجه متصور بحری حرکاته فائده لی بررهبر اولمشدر. قهرمان عثمانلی دكيز جیلرینك استفاده سی ایچون تألیف ایدیلوب قانونی سلطان سلیمانك اوائل سلطنتنده ۹۳۵ ه (۱۵۲۳ م) تاریخنده کندیسنه تقدیم ایدیلن بو اثر، بوتون اسلام مدنیتك یکانه بر محصولدر؛ آق دكيز هرکوشه سنی طانیان کمال رئیسك همشیره زاده سی اولوب قانونی سلطان سلیمانك خدمتنده بولونمش اولان بومشهور دكيز قهرمانی، اثرینی ۱۲۹ قسمة آیرمش، وهر قسمی آری آری خریطه لرله تزین ایله آق دكيزك دوغرو برتعریفی علاوه ایتمشدر. طبیعی، مؤلف آوروپالیزك، بالخاصه ایتالیا لیزك دكيز خریطه لرندن استفاده ایتمشدرکه بو کون بوماخذلر اورته دن غیب اولمشدر .

پیری رئیسك بو اثرینی، خلفی سیدی علی رئیسك بحر محیط هندینی موضوع بحث ایدن « محیط » عنوانلی اثری تعقیب ایدیور [۲]. سیدی علی رئیس ۱۵۵۰ دن سوکرا

[۱] بو اثر حقنده R . Herzog . آلمان آرکه ئولوژی نه نسبتیتوسی نشریاتنده ج ۲۷ ، ۱۹۰۲ ، ص ۴۱۷ . « ۱۵۲۰ سنه سنده آطالر دكیزی حقنده تورکجه بر اثر » سرنامه لی مقاله سنه ، کشف الظنونه ج ۲ ، ص ۲۲ ، نومرو ۱۶۸۹ ؛ جهانمایه ص ۱۱ باق . یازمه لر : ویا نه HQ ۱۹۲ (فلورگه ل ج ۲ ، ۱۲۷۵) ؛ برلین تورکجه قاتالوغی ۱۸۴ (دیز Fol ۵۷ ، پەرچ ص ۲۰۳) ؛ هاینریش فریدریخ فون دیز Denkwardigkeiten von Asien ك برنجی قسمنده ، برلین ۱۸۱۱ ، ص ۳۳ بو اثری توصیف و ایضاح ایتمشدر) ؛ دره سد شرق قاتالوغی (فلایشه ر) ۳۸۹ ؛ بولونیا دارالفنون کتبخانه سی شرق قاتالوغی ۳۶۱۳ (عینی کتبخانه نك ۳۶۱۲ نومروسنده پیری رئیسك بالآخره وجوده کتبلش بر نسخه سی موجوددر .) ؛ پارس ، ملی کتبخانه ؛ استانبول نسخه لری ایچون R . Herzog ك a . a . O . ص ۴۲۳ مقاله سنه باق . پیری رئیسك اثرندن بر فصل E . Sachau طرفندن « تورک جوغرافیا جیسی پیری رئیسه کوره سجلیا » ديه Amari نامنه چیقان ائرده (Centena io della Nascita di Michel Amari) ج ۲ ، بالهرمو ۱۹۱۰ ص ۱ ، م . م . قهریسه داغرا اولان دیکر بر فصلی ده E . Oberhammer ك « Insel Zypern قهریس آطه سی » اثرندن ترجمه ایدمشدر . مونیخ ۱۹۰۳ ، ص ۴۲۷ - ۴۳۴ Karl Foy ده متروکاتندن اولان « عثمانلیلرده و بونانلیلرده روزکار کلی » مقاله سنده (السنه سامیه تدقیقاتی مجموعه سی) قسم ۲ ، ۱۹۰۸ ، ص ۲۳۴ م . م . پیری رئیسك اثرندن استفاده ایتمشدر . پیری رئیس حقنده کی معلوماتی کندیسنه مدیون بولوندیغم پروفسور قالدده بولونیا نسخه سنه کوره « بحریه » نك نشرینی احضار ایتمکده در .

[۲] جهانمایه ص ۱۳ ؛ کرک بو ائرك ، کرک علی قوشچینك هیئت و ریاضی جوغرافیا یه عائد کتبانك ده

پورتکیز لره قارشى موفقیتمسز لیکله نتیجه له نن سفر لر نده هند دکیزینی باشدن باشه دولاشمق و سهیمانه المهری کبی بعض عرب مؤلفلرینک آثار نندن ده استفاده ایتمک صورتیله آله ایتدیکی معلومات خزینه سنی اثر نده جمع ایتمشدر .

« مرآت الممالک » [۱] اسمنده کی کوچوک برأثرده ده « سیدی علی رئیس » هند دکیزنده کی وقایعدن باشلا یه رق سلطانک ادرنده کی سراینه واصل اولونجه یه قدر کچیردیکی حیاتی حکایه ایدرکه ، قلاسیک دورک شممدی به قدر معلوم اولان یکانه سیاحتنامه نمونه سیدر [۲] . بحث ایتدی کمز بو دکیزچیلکه دائر اثر لردن ماعدا عثمانیلرک اعتلا دورینه عائد کندی مساعیلرینک محصولی مهم تالیفات کوستریله مز [۳] . علمی جو جوغرافیا ایسه پک ضعیف

مترجی اولان (یوقاریده ۱۸ نومرولی نوطه باقکنز) مؤلف حقنده اسلام آنسیقلو په دیسنه باق ج ۱ ، ۳۰۱ (زوسه ایم) ، یازمه لر : ویانه . N . F . ۱۸۴ (فلوگهل ج ۲ ، نومرو ۱۲۷۷) ، Tomashek . و M . Bittner طرفندن (هند دکیزى رهبری « محیط » ده کی طو پوغرافیا فصلی ، ویانه ۱۸۹۷) عنوانی آلتنده اثرده کی طو پوغرافیک معلومات جمع ایدیش بوکا دیکر بعض اثرلر دزده معلومات علاوه ایدیشدر .

[۱] ائک اسکی واک آبی یازمه ویانه نسخه سی اوله جق O . H . ۵۶ (فلوگهل ج ۲ ، نومرو ۱۲۷۶) . دیکر یازمه لر : برلین تورکجه قاتالوغی ۱۸۹ (دز ۲۸۰ A . ۸۰) ؛ په رچ ص (۲۱۵) ، کذا تورکجه قاتالوغ ۹ (شرق یازمه لری ۸۰° ۳۲۱ ؛ په رچ ص ۳۲) هر ایکسیده نا تامدر ، تورکجه قاتالوغی ۱۸۸ (دز ۸۰° ۱۸۱ A ؛ په رچ ص ۲۱۴) ؛ پارس ، ملی کتبخانه تورکجه قاتالوغی ۱۱۴۸ ، شه فهر و بلوشه کلیاتی ص ۱۹۲) ، تورکجه قاتالوغی ۱۱۶۸ (بلوشه ، ص ۱۹۷) . مطبوعی ، درسعات ۱۳۱۳ ، مطبوع نسخه وامبری طرفندن انکیزجه به ترجمه ایدیشدر . عنوانی شویله در : A . Wambéry ، Travels and Adventures of The Turkish admiral Sidi Ali Reïs ... during The Jears 1553 - 1556 . London 1899 . آثاری « کلیاتنده انتشار ایتمشدر . برلین ۱۸۱۱ ، ص ۲۶۷ - ۱۳۳ ؛ M . Moris ک ژورنال آسیاتیک ج ۹ ، ۱۸۲۶ ، ج ۱۰ ، ۱۸۲۷ ده کی فرانسیزجه ترجمه سنه « دیز » ک ترجمه سی اساس اولمشدر .

[۲] سیدی رئیسدن آز بر زمان سوکرا مراد ناک دورنده (۱۵۷۴ - ۱۵۹۴) احمد بن ابراهیم توقادی اسمنده بر ذاتک ، هم تجارت هم سیاحت مقصدیله کابل اوزرندن هندستانه کیتمش بالاخره بصره ، عی و حجاز طریقله وطننه عودت ایدرک ۳۴۸ صحیفه دن مرکب (عجائبنامه هندوستان) اسمیله منظوم بر سیاحتنامه وجوده کتیرمش اولدیغی روسه لی طاهر بک روایت ایتمکده در (عثمانی مؤلفلری ، ج ۳ ، ص ۱۰) [مترجم] .

[۳] اخیراً ییلدیز کتبخانه سنده یته بودورده وجوده کلش پک مهم برآثره تصادف ایدیشدر . قانونی سلطان سلیمانک عراقین سفری اثناسنده دیوان هایون مندیبنندن نصح افندی اسمنده رسمده و صنعت خطده ماهر بر ذات طرفندن ابداع ایدیلن بو اثر ، استانبولدن تبریزه ، تبریزدن عراقه قدر

بر شکلده قالمشدر [۱]؛ اولنری علماًك زیاده علائته دار ایدن شی، بعض شهرلرک موقع جوغرافیسنی تعیین کبی خصوصاتدی [۲]. اوزمان عثمانیلرجه عملی ایشلرک داها بویوک برمعناسی واردی؛ یول تعریفاتی [۳] کبی دوغریدن دوغری یه عملی غایه یه خدمت ایدن ویاخود مملکتک تقسیمات سیاسیسه سنه و ایستاتستیکلرینه [۴] عائد اولان اثرلر داها بویوک بریکون طوتار. جوغرافی تالیفاتدن صاسیلمقله برابر اکثریتله قورو و قیمت ادبیه دن

بر چوق شهرلرک، کچیدلرک پک مکمل بر طرزده، رسملری، مناظری، قروکلیرنی احتوا اتمکده در. اثر ۹۴۲ (م. ۱۵۳۰) - نه سنده یعنی پیری رئیسک «بحریه» سندن سکزسنه صوکر ا کمال ایدیلشدر. «بحریه» د کیزلر ایچون نه ایسه نصوص السالحنک «عراقین سفری» ده قارالر ایچون عین درجه ده حائز اهمیت پک قیمتلی بر ائردر. علم عالمی ایچون شیمدی یه قدارلر مجهول قالان بو مهم اثرله مؤلفک دیکر آناری حقنده مستقل بر تدقیق نشرایتمک داها موافق اولاجنی ایچون بوراده بو قدارله اکتفا ایدیورم. مؤلفک دیکر اثرلری حقنده بروسلی طاهر بکک عثمانلی مؤلفلرینه باقکیز (ج ۳، ص ۱۵۰، ۳۰۵) مترجم .

[۱] مؤخر دورله عائد ریاضی جوغرافیا رسالهلری برلین یازمه لری آراسنده بولونور. برلین تورکجه قاتالوغی ۴۹ (په ته زمان، ج ۲، ۴۵۹؛ په رج، ص ۹۱) اشاغیده موقت مصطفی بن علی نک ثرلریله ده مقایسه ایدیکیز.

[۲] مثلاً برلین یازمه لرینک بعضیلرینده (تورکجه قاتالوغی ۱۷، شرق یازمه لری Fol ۳۸۹؛ په رج ص ۴۱) بالخاصه صوک دورلرده کی اثرلرده ممالک عثمانیه نک باشلیجه مهم شهرلرینک موقع جوغرافیلری حقنده مبحث مخصوص واردر.

[۳] سیاحت نوظلری پک نادر دکلدر، بالخاصه آل یازمه لری پک چوقدر: مکیه کیدن حاجیلره مخصوص «مناسک حج» لر آیری بر قسم تشکیل ایدر. متمم معلومات ایچون ایلریده کی مناسک حج کتابلری بختنه باقکیز. پک قوری، محومیتله بالکیز منزل اسملرخی ذکر ایله اکتفا ایدن سلطانلرک بویوک سفرلرینه عائد «روزنامه لر» هم تاریخی. هم جوغرافی بر اهمیت حائز اولدقلرندن بونلرک اهمیت مخصوصه یی حائز اولانلری فریدون بکک «منشآت سلاطین» نام اثرنده طبع اولومشدر. برنجی طبع استانبول ۱۲۶۴؛ ایکنجی طبعی ۱۲۷۴؛ یوللر وبالخاصه روزنامه لر حقنده تورکیشه بیلبوتته ک سهریسنک ۲۲ نجی جلدنده صاحب مقاله نک «عثمانلی منبعلرینه کوره آنادولو یوللری» اثرینه باقک . ویانه ده دوتتور آووسه ره رده سانیان قانونی نک حرب روزنامه لرخی احضار ایله مشغولدر.

[۴] احصائی و اداری معلوماتی احتوا ایدن اثرله اولدجه چوق تصادف ایدیلر. بو نوع اثرلری بوراده ذکر ایدرسک موضوعدن اوزاقلاشمش اولورز. عینی و عالی کبی سیاسی اثرلرده علی العاده موقع اسملری لیسته سنی محتویدر. مع التأسف هنوز ایجه تدقیق و نشر ایدیلنه مش اولان قوجه نشانیچینک ممالک عثمانیه نک سیاسی جوغرافیاسی (وفاتی ه ۹۷۵/م ۱۵۶۷) ده بوزمره دن در. (هامر، عثمانلی تاریخی «اداری تشکیلات» ج ۲، ص ۴۳۸ م).

محرور اولان بو اثرلردن، عثمانلی مملکتلرینه عائد طوپوگرافیا و سیاسی جوغرافیا منبعلری اولارق استفاده مکندر [۱].

پک اسکی دورلره قادار بچی اوزاتان اثرلر تاریخ ایله جوغرافیا نك حدودی اوزرلده بولونوب اکثریا تاریخدن، بعضاً اده ادبیاتدن عد ایلدیکی ایچون بوراده تالی صورتده ذکر ایدیله بیلیر. بعض شهرلره و مملکتلره عائد خصوصی کتابلرده، وجود اولوب بونلردن، اک زیاده اوقونان و شمیدی به قدار قطعی صورتده تثبیت ایدیله مهین روجه بر منبعه [۲] استناد ایدن «تاریخ قسطنطنیه» و «تاریخ آياصوفیه» [۳] کچی اثرلر افسانه لرله دولو بر ماضیدن باشلا یه رق شهرک فاتح سلطان محمد طرفندن فتحنه، حتی فاتحک و فاتنه قدار احوالندن بحث ایدر [۴]. تاریخ و طوپوگرافیا یی بر رینه قاریشديران بو نوع اثرلردن بروسه [۵]، شام [۶]، مصر و نیله [۷] عائد اولانلری ده واردر. فیهری نك انیس المسامری،

[۱] صاحب مقاله یوقاریده مذکور «آنادولو یوللری» کتابنده بو نوع معلوماتدن، بالخاصه روزنامه لردن استفاده ایده رنک اسکی عثمانلی دورنده آنادولونک یوللری و جاده لرینی تثبیت ایتشدر. [۲] اثر حقیقه کیزه نك مقاله سنه: ویانه ده منتشر عثمانلی تاریخی مجموعه سی ج ۱، ص ۷۵؛ ه. مورتمانک اسلام مجموعه سنده کی یازیسنه ج ۱۲، ص ۱۹۲ م؛ هامم رنک جوغرافیا، تاریخ، حکومت و عسکرلک بجمعه سنده کی مقاله سنه ۱۳ ویابه ۱۸۲۲ ص ۴۲۱ باقکیز! [۳] ه. مورتمانک «تاریخ قسطنطنیه» ایله بریزانس اثرینک توافقی مقاله سنه H. a. a. C. باقکیز! مورتمانک لطفاً بکا بیلدیردیکنه کوره «تاریخ آياصوفیه» نك ایکی نوع نسخه سی واردر؛ سعادلینده کی نسخه روجه بر اثرک کله بکمه ترجمه سیدر. [۴] بوخصوصی شکلنده کی تاریخی اثرلره چوق تصادف ایدیله. بوکا مشابه بر اثر برلین یازمه لری آراسنده در: تورکجه قاتالوگی ۲۳۲ (دیز ۵۲° ۴' A، هرچ ص ۲۵۸) سلیمانیه جامعنک انشاسنه قدار دوام ایدر.

[۵] تزین نامه؛ یازمه لر: برلین، تورکجه قاتالوگی ۳۱ (دیز ۸° ۱۴۴ A، هرچ ص ۶۲). [۶] فضائل شام؛ یازمه لر: ویانه ملی کتبخانه ۱۹۵ (فلوگول ح ۲ ۱۲۸۶)؛ کشف الظنونده ج ۴ ص ۴۴۸، نومرو ۹۱۲۶ ده ذکر ایدیله عبدالغنی (وفاتی ه ۹۹۱ م، ۱۵۸۳) نك اثریله تطابق ایدوب ائمه دیکی جای سؤالدر.

[۷] عنوان مختلفدر؛ یازمه لر: برلین، تورکجه قاتالوگی ۱۸۲ (دیز ۸° ۱۶۴ A، هرچ ص ۲۰۰)؛ غوطه، تورکجه قاتالوگی ۱۰۴ (هرچ ص ۹۰)؛ واتیقان تورکجه قاتالوگی ۵۷ (هورن، شرق مجموعه سی ج ۵۱، ۱۸۹۷، ص ۵۰) «اخبار نیل» عنوانی آلتنده نیلک و منبع لرینک ورنکی بر خریطه سی واردر.

صوری نك [۱] ادرنه تاریخی [۲] داها یکی دورلره (۱۶۰۰) تصادف ایدر .
 عثمانلی اثرلری متعدد ترجمه لره مشمر بر شیکله کیردکن و بر چوق خصوصی اثرلر
 وجوده کتیرلرکن صوکر آرتق قرون وسطا جوغرافیاچیلرینک آثارینه امتثالاً بوتون
 جوغرافیا، دولایسیله قوزموغرافیا مباحثی ده، احتوا ایدن عمومی اثرلرک وجوده کله مسی
 غیر فابلدی. ذاتاً، پیری ریئسک بحریه سندن صرف نظر، عثمانلی مؤلفلری دائماً قرون وسطا
 قلاسیکلرینک اطرافنده دولاشوب دورمشلدر . صرف دینی اولوق دولایسیله علمی بر
 قیمتی حائر بولونان کوچوک قوزموغرافیا رساله لرینی داها ایلك دورده طائمشدق؛ جدی
 و اساسلی بر صورتده علمی بر تجربه، هیئت و ریاضیاته عائد داها بر چوق تألیفاتک صاحبی
 اولان سلیمانیه موقتی مصطفیٰ به علی [۳] طرفندن یاپلشدر . سلطان سلیمان زماننده
 تألیف اولونان بو اثرک آلدیه کوچوک بر مختصر نسخه سی ده موجود اولوب ایچنده فاسدن
 چینیه قادر یوز نهرک استانبول ایله حقیقی مسافه سی و جوغرافی موقعی تعیین ایدلمکده در
 [۴]؛ بوندن ماعدا بو اثرده جوغرافیا علمنک قیصه بر خلاصه سی ده یاپلشدر [۵] .

[۱] کشف الظنون ج ۱، ص ۴۸۸ م، ن ۱۴۵۷؛ یازمه لر : ویانه ده ۲۱ M x t
 (فلوکل ج ۲، ص ۲۵۹، ن ۱۰۵۲) فلوکل کتابک اسمنی « انیس المسافرین » اوقومشدر .
 ه . مورتمان نك لطفاً بیلدیردیکنه نظراً، بو اثر یا کیش بر اسمله « تاریخ جوری چلی » عنوانی
 آلتنده ایکی قسم اوله رق استانبولده طبع ایدیلشدر (ج ۱، ۱۲۹۱، ۱۲۷۰ صحیفه ؛ ج ۲
 ۱۲۹۱، ۹۲ صحیفه) . خبری (مورتمانه کوره مؤلفک دوغرو اسمی بودر) نك تاریخی مختلف
 شیکله آله یکمکده در. « کشف الظنون » فلوکل نسخه سنده al Chair؛ ویانه یازمه لرده Perveri
 دیه مند کوردرد. خبری ایله جوری نك بر اولدیغنی، Gh . Schefer . استانبول آسیا مجموعه سنده، آ.د مورتمان ده
 آنگه ماینه چایتونع علاوه سنده ذکر ایتشدر . ویانه یازمه لری حقنده هامه رک عثمانلی تاریخنده ج ۱۰،
 ص ۶۹۱، محتویاتی حقنده ده ج ۱، ص ۵۹۲ ده آبی معلومات واردر .

[۲] بو اثرلرک اکثری سنده تاریخی معلومات، توصیفی و جوغرافی معلوماتن زیاده در . استفاده
 ایدرکن بونی نظر اعتباره آلمالیدر .

[۳] تحفة الزمان و خریدة الاوان ؛ کشف الظنون ج ۲، ص ۲۲۷، ن ۲۵۸۳، جهانماء، ص
 ۱۲ . یازمه لر : بریتیش موزده نوم Add ۷۸۹۶ (ریو، ص ۱۰۹) .

[۴] اثرک هیئت مجموعه سنده اکثریا « تحفة المجالس » دنیلر . یازمه لر : ویانه ، A . F .
 ۱۶۲ (فلوکل ج ۲، ۱۲۷۰) ؛ بریتیش موزده نوم Add ۷۸۹۲ (ریو، ص ۱۲۱) ؛
 ویانه ، شرق آقاده سی نومرو ۳۲۱ (قرافت ص ۱۳۳) .

[۵] جوغرافیا نك بوتون مباحثندن، هم ریاضی و هم توصیفی قسمندن باحث مختصر بر رساله

اسکی جوغرافیاچیلر طرزنده مختصر و طویلو بر صورتده بر موضعی جوغرافیا تجربیه سنی، مؤرخ عالی [۱] (وفاتی ۱۰۰۸ - ۵ - ۱۵۹۹ م.) «کنه الاخبار» اسمنده کی مشهور تاریخ عمومیسنگ [۲] مقدمه سنده بزه تقدیم ایدر. عالی بوراده هر کیسجه معلوم قوزموغرافیا نظریه لری خلافتنه یکی بر قوزموغونی ایله خلقت عالمدن اترك یازلدیغی زمانه قدار بوتون صفحات کائناتی نقل ایدیور. عالی عین زمانده بو بویوک اترك ایلك قسمنده ذیل [تذیب] صورتیه جوغرافیا به بریر آیریور، بوراده متعدد منبعه [۳] استناداً اسکی جوغرافیا نك مضبوط بر خلاصه سنی وجوده کتیریور. عالینک ویردیکی معلومات، ایلك دفعه تاریخی بر اترك چرچیوه سی داخلنه صیقیشدیریلان جوغرافی ر خلاصه اولق دولایسیله، پك مختصر جه افاده ایدیش و او قدار تفرعاته کیریشیلمه مشدر. عالینک خلاصه سی بزه پك چوق شی اوکره تمز؛ جوغرافی تألیفات اوزرنده بویوک بر تأثیری ده اولما مشدر.

شیمدی به قدار بحث ایتدی کمز جوغرافی اثرلر عمومیتله خصوصی و موضعی در؛ بوناردن بعضیاری، پیری رئیسک اثری کبی، کندی وادیسنده یکانه اولقله برابر اکثریسی بویوک بر قیمتی حائز دکدر؛ اسکی قلاسیک اثرلردن مستغنی قیلاجق مفید و مختصر بر کتاب هنوز وجوده کتیرله مشدر. قرون وسطادن منتقل بوتون جوغرافی معلوماتک طویلجه بر خلاصه سی بکله ندیکی و عثمانلی آثارنده قرون وسطایه رجی بر نظر عطف ایدیلهدیکی بر زمانده مؤرخ عالینک پك واضح اولمایان بر مقدمه ایله فنا بر شکلده یاقمق ایسته دیکی بو وظیفه نی، عالینک کنج معاصر لرندن الهامی دیه طائمش اولان محمد به عمربه بایزید، قرون وسطایه عائد جوغرافی اثرلر حقنده کی اطرافلی و قوفنه استناداً، ۱۰۰۶ سنه هجریه سی رمضانده

ویانه یازمه لری آراسنده بولونمقده در: H. ۱۹۰۵ (فلوگه ل ج ۲، ن ۱۲۸۷) بو اثر «اعلام البلاد فی اخبار البلاد» عنوانی آلتنده سلطان سلیمان زماننده تالیف ایدیشدر (مؤلفی مجهولدر).

[۱] بونک حقنده سجل عثمانی به باقی: ج ۳، ۲۹۰.

[۲] کشف الظنون، ج ۵، ص ۲۶۰.

[۳] ائرده کی توصیفی معلوماتک باشدیجه مأخذلری: ۱ - ابوالفدائک تقویم البلدانی؛ ۲ - سپاهی زاده نك ابوالفدا ترجمه سی اوضح المسالك؛ ۳ - صورالاقالم در؛ کشف الظنون ج ۴، ص ۱۱۲، ن ۷۸۰۴ ده بوعنوان آلتنده بلخی نك آرنی «حمدالله مستوفی» به عطف ایتکده در. فقط نقل ایتدیکی مقدمه دن آکلاشیلورکه بلخینک اصطخری طرفندن یاپیش علاوه لی فارسی ترجمه سیدر - (یوقاریده ص ۲۷۸ ده کی ذیله باقی).

(۱۵۹۵ سنه میلادیه سی نیسان - مایسنده) اكمال ایتدیکی «مناظر العوالم» نام اثریله [۱] ایفا ایتشد. شرق قرون وسطا جوغرافیاچیلرینه یگون چکن وبالخاصه عثمانیلرده شرقکاری جوغرافیانک صوک محصولی اولان بو اثرده مؤلفک مقصدی باشقه اولدینی پک آشکاردر ؛ او، اسکی طرزده کی جوغرافی اثرله یکی بر دور انکشاف حاضرلامق ایسته یوردی .

محمد عاشق، قولایجه الده ایدیله مهین منفرد وخصوصی اثرلرده مراجعت ایدرک قرون وسطا جوغرافیاچیلری طرفندن جمع ایدیلن مواد علمیه نی خلاصه ایتک و بو مدنیت یادکارلینی عثمانلی آثارینه مال ایدرک یکیدن تصنیف و ترتیب ایتک ایسته یوردی . بوسورتله جوغرافیاچه یکی بر دور باشلایه جقدی . بوندن دولایدرکه مؤلف بوتون بر حیاته مال اولان اثرینی مفصل بر قوزموغرافیا حالنده یازدی . اثرک جوغرافی قسمنده قرون وسطانک شرق منابعنده کی معلوماتی مختصراً ذکر، کندی مشاهدات واستخباراتی قسماًده روایات ایله اكمال و اتمام ایتدی . موضوعنک خصوصیتی واهمیتی دولایسیله بعضی مستقل اثرلی استننا ایدرک، بوتون قرون وسطا جوغرافیاسنی بطلمیوسنک نسخه ثانیله ری عد ایدیه ییلدیکمز کی مناظرالعوالمده بطلمیوسنک صوک بر شرق نسخه سی دیه ییلیرز .

کاتب جلینک تدقیقنه نظراً «محمد عاشق» اثرینی مسوده حالنده اكمال ایتش ، تمیزه چکمه مشدی . یازمه نسخه لرک نسبتاً نادر اولمه سنده بونکده دخلی واردر؛ غریبه یکانه نسخه ویانه کتبخانه سنده در . بوندن دولایی اثر شمدی یه قادیار علم عالمنک نظر دقتی جلب ایدمه مشدر، بوسبببلا اثرک مؤلفی حننده بر آرمفصل معلومات ویرمه نی موافق بولو بورم [۲] . محمد عاشق ۱۵۵۵ تاریخ میلادی سنده طرزونده خاتونیه جامی مدرس لردن برینک

[۱] کشف الظنون ج ۶ ، ص ۱۳۸ ، ن ۱۲۹۸۲ ؛ جهانما ص ۱۴ ؛ آوروپاده یکانه یازمه نسخه ویانه دردر Mxt. ۳۱۴ (فلوگه ل ۲۴ ، ص ۴۳۱ ، نومرو ۲۲۷۹) ؛ ایکنچی بریازمه ده مورتمانده بولومقده در ؛ استانبولده متعدد یازمه لری اوله جقدر (بری غلطه ده کی مولوی درکاهنده در، ن ۶۱۶) ؛ محمد عاشقک اهمیتنی اولاه . مورتمان ایلری سوردی ، باینقه بر بونک اوزرنده مناقشه یاپدی (اسلام مجموعه سی ۱۹ ، ص ۱۰۴) ، خلیل ادھم بک طرفندن تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه سنده مناظرالعوالم دن بعض متن نمونه لری نشر ایدیلدی (۸ نجی سنه ، ن ۴۸ ، ص ۳۲۲) . باینقه برک ویانه ده منتشر عثمانلی تاریخی مجموعه سنده ج ۱ ، ۱۹۲۲ ، ص ۱۶۳ کی مقاله سنه ؛ مؤلفک آلمان شرق مجموعه سنده کی یازیسنه ۷۶ ، ص ۲۸۲ باق .

[۲] وریلان معلومات، ویانه ده کی یازمه نک فرطوغرافلرینه استناد ایتکده در ؛ دیگر مناسب بر رده محمد عاشق حننده داما مفصل معلومات ویرمک آرزوسنده یم .

مخدومی اولارق دنيايه گلشدر [۱]. پک ای بر تعلیم و تربیه کوردکن صوگرا، زمانه اسکی آتارک تدقیقنه وقف ایتمشدی. کندی روایتنه کوره یکریمی یاشنده دنیایی کوروب اوکریمک اوزره باباسنک یوردینی ترک اییدیور. بزشمیدی ۱۵۷۵ دن اعتباراً عاشقک یکریمی بش سنه دوام ایدن سیاحتی تعقیب ایده بیلوروز. او آرتق طرزونده کی اوینه هیچ عودت ایتمدن متعدد سفرله اشتراک اییدیور. مختلف شهرلرده قیسه مدتلرله کاتبک اییدیور، اکثریا محکمه لرده وظیفه آلور، برچوق وقتتی روم ایلی ده کچیره ک نهایت ۱۵۹۶ ده شامه اثرینی بیتیردیکی یره کلیور، بورادن صوکره عاشق چلبی کوزدن غیب اولویور؛ ترجمه حالی حقنده یکانه منبعز کندی اثریدر. کاتب چلبی نک بیاناتی وجهله حقیقه اثرمسوده حالنده قالمشسه، مؤلفک آز مدت صوگرا اثری تبیضه وقت بولمده دن وفات ایله مش اولدینی ظن ایدیلمیر [۳].

«محمدعاشق»ک، سیاحتلرینی هرشیدن اول اسکی آثارده موجود روایاتی اجمال ایتمک مقصدیله یعنی اثرینه یکی معلومات طویلامق ایچون یامش اولدینی کورولویور. ینه بوسیدن دولایی روم ایلی ده اوزون مدت قالدیغنی ظن اییدیورم؛ چونکه، عثمانلیر طرفندن فتح ایدیلم روم ایلی، اسلام عالمی ایچون یکی راولکه اولوب قرون وسطی اسلام جغرافیاچیلری روم ایلمدن یا پک آز بحث ایتملر، ویاخود هیچ بحث ایتمه مشلدر.

محمدعاشقک اثری، اصلاً، قزوینی، دمشقی و حمدالله مستوفی نک اثرلری نوعندن برقوز موغرافیا کتابی اولوب جغرافیا بویوک بر قسم اشغال اییدیوردی. اثر باشلیجه ایکی قسمه آیریلور:

[۱] محمد عاشقک تولد تاریخی حقنده هنوز دوغرو بر رقم آله ایتمیکمه قانع دکلم، تاریخ تولدی انجاق ایلك سیاحتیه چیقیدی زماندن، ۸۴۵-۹۸۳ م/۷۶-۱۵۷۵ (ویانه یازمه سی یپراق ۲۲۷، سطر ۱۷) تاریخندن استدلالاً تثبیت اولونه بیلیمکده در. مقدمه ده وردیکی ایضاحاتده ۲۰ یاشنده ایکن باباسنک مملکتی ترک ایتمیکنی ذکر ایتمکده در (ویانه یازمه سی یپراق ۲، سطر ۷)؛ دیگر بر یرده ده (ویانه یازمه سی یپراق ۲۲۲، سطر ۱۱) سیاحتلرینه عائد اک اسکی تاریخه تصادف ایدیلمیر: ۹۷۰ م ۵۶۲ ده جزر ساحلنده دربندده بولونیور. بر رقم دیگرلرینه توافقی ایتمه یور، احتمال بوراده بر استنساخ خطاسی موجوددر. تسعین یازبله جق یرده سبعین یازبلشدر، بوضولته تاریخ ۹۹۰ م، ۱۵۸۲ اولورکه بو ائنده مؤلفک حقیقه دربندده بولونماسی ممکندر.

[۲] فلوگه ل (ج ۲، ص ۴۳۱) ویانه یازمه سندن بحث ایدرکن محمد عاشقک ۱۰۰۹ م/۱۶۰۰ ده وفات ایتمیکنی ذکر ایتمکده در؛ بو معلوماتک نهیه استناد ایتمیکنی اکلایه مادم. کاتب چلبی دده محمد عاشقک تاریخ وفاته عائد بر قیده تصادف ایدیلمیر.

بری عوالم علویه دن یعنی سمان، سکان و اجرام سماویه دن باحث اولوب قسماجهنمدن و سکنه سندن بحث ایدن بر ذیلی واردر . بو قسمده هیئت بختی پک مختصردر؛ بوتون مندرجات الهیات و میتولوژیدن متشکلدر . برنجی قسم حقیقته بر مدخلدن عبارتدر . اصل اثر ایکنجی قسمده طوپلانئورکه بوراده عوالم سفلیه و مکونات محسوسه تصویر ایدیلیور . بو قسم جوغرافیاک بوتون مباحثی احتوا ایتمکده، اولابراز عمومی جوغرافیادن، صوکر ا قرون وسطی اصولیه عناصره کوره تنظیم ایدلمش منفرد توصیفاتدن، دکیزلر، آطهر، بطاقلق و کولار، نهر و منبعلردن، طاغلردن و نهایت باشلی باشنه بر قسم اولهزق شهرلردن بحث ایدلمکدهدر . جوغرافیایی علوم طبیعی تعقیب ایدیور؛ صاب، مایع و غاز حالنده کی معادن، عطریات، نباتات، حیوانات و انسانلر تدقیق ایدیلیور [۱] .

طبیعی بزی اثنزیاده جوغرافی قسم وبالخاصه موضعی جوغرافیاک باشلیجه، مباحثی تشکیل ایدن « شهرلر » عنوانی آتنده کی فصل علاقه دار ایدر . بوراده بوتون جوغرافی معلومات برنجی درجهده بطلمیوسک یدی اقلیمنه، اقالیم حقیقیهیه، کوره تنظیم ایدلمشدر . بطلمیوسک ریاضی اقلیمارینه، بالاخره تفریق ایدیلان « اقالیم عرفیه » دن آیرمق ایچون « اقالیم حقیقیه » عنوانی ویرلمکدهدر . ابوالفدایک تصویرینه کوره هپسی ۲۸ اقالیم عرفیه واردر [۲] .

[۱] ۴۸۰ بویوک یاراقدن متشکل اولان ویا نه یازمه سنده بومباحث شو صورتله تقسیم اولونمشدر .

برنجی قسم	۶	نجی یاراقدن
ایکنجی قسم	۲۷	»
اصل جوغرافی قسم	۳۱	»
طبیعیاته عائد اولان قسم	۲۸۳	» باشلار .

[۲] اسلاملرده سطح ارضک نه صورتله اقلیملره آیرلینی حقنده اسلام آنسیقلوپه دیسنده ج ۲، ص ۴۹۰ کی اقلیم ماده سنه باقکز . بطلمیوسک ۷ ریاضی اقلیمک یاننده اقلیم ته بیری نواحی طبیعی معنا سنده قولانانلر، احتمال عریجه یازان نجم علماسی بلخی، اصطخری، ابن حوقل کی ذواتدی . بطلمیوسک یدی اقلیمنه « اقالیم حقیقیه »، نواحی طبیعی مقابلی اولهزقده « اقالیم عرفیه » دیهرک آراده تعبیر فرقی وجوده کتیرلسنه ایلك دفعه ابوالفداده تصادف ایدلمکدهدر (ابوالفدا جوغرافیایی، M. Reinaud، طبیعی، پارس ۱۸۴۰) .

ابوالفدا، اقالیم عرفیه بی صیرا نوروسویه تثبیت ایدیور . فقط اقالیم عرفیه نک ایلك اول ابوالفدا طرفندن تفریق ایدلمیکی اکلشلیور . چونکه اقلیملرک هر برینی آیری بر باده صیرا نوروسویه تعریف ایدرکن ایکی برده صیرا بوزولویور، ۲۷ نجی اقالیم عرفی اوچونجیدن و ۲۸ نجی اقالیم عرفی بشنجیدن صوکر ا ذکر اولونیور . ابوالفداده مذکور اولوب عاشق چلی طرفندن نقل ایدیلان بو ترتیب صره سی اصطخری یه عطف ایدیلر . اصطخرینکده بلخی دن آلوب آلمانایی حقنده بر شی

محمد عاشق بویکرمی سکیز اقالیم عرفیه بی ابوالفدادن آلهرق بطلمیوسک یدی اقلیمیه برابر کندی تقسیماتنه اساس طوتمش وهر بر بطلمیوس اقلیمنه تصادف ایدن مملکتلری اقالیم عرفیه به

سویله نه مر . بو ترتیبی ایرانده یتشین بعض مؤلفلرک براز قاریشیدردقلری اکلاشیلیرور ؛ چونکه عربستان ، مصر ، مغرب کبی اسلام مملکتلری بر اقالیم اولهرق کوسونرلدیکی خالده دیگر اسلام مملکتلریله عینی درجهده بولونان ایران بر جوق اقالیم عرفیه به تفریق ایدلمشدر . اصطخری (« مسالک الممالک » ، ناشری دوغویه ، عرب جوغرافیاچیلر کلیاتی ج ۱ ، لهیدن ۱۸۷۰) ایله ابن حوقلده (« المسالک والممالک » ، ناشری دوغویه ، عرب جوغرافیاچیلری ج ۲ ، لهیدن ۱۸۷۳) ترتیب صیرامی یکدیگرینک عینی اولوب سویله در : عربستان ، بحر فارس ، مغرب ، مصر ، الشام ، بحر مغرب ، الجزیره ، عراق ، خوزستان ، فارس ، کرمان ، پنجاب (سند) ، ارمنیه ، آران و آذربایجان ، جبال ، دیلم ، بحر حزر ، مقازات خراسان ، سجستان ، خراسان ، ماوراءالنهر . اسلاملرک مقدس بر اولکهمی اولان عربستان باشده اولمق اوزره غربدن شرقه دوغری جنوبی ایراندن هندستانه قادار بر صیرا تعقیب ایدیلور ، صوکره ارمنیه دن باشلایه رقی عینی استقامتی تعقیب ایدیلور . مورخ عالی نیک کنه الاخبارنده (استانبول ۱۲۲۷ ، ج ۱ ، ص ۸۲) بلخی نیک صورالاقالیمندن آلتدیفی ذکر ایدیلرک بعضی خطالره عینی صیرا تعقیب ایدیلور . ۱۶ نومریه قادار جیقان بو لیسته به ۴ نواحی طبعیه دها علاوه ایدیلورکه اوده هند ، روم وقرمان ، آناتولی ، روم ایلی در ؛ بو تقسیم عالی به کوره یک نظری قالیور ، کوچوک بر خلاصه دن عبارت اولان بو فصلده یک زیاده توقف اتمه یور . ۲۴۳ نجی صحیفه ده تکرار بر اقالیم عرفیه لیسته سی دها وریور . بونی ابوالفداد ترجمه سی اولان « سپاهی زاده » نیک اوضح المسالک کندن آلمش اولدیفی ظن ایدیلیر . بولسته ده ۳۰ نواحی طبعیه مذکوردر . بعضی آوروپا ممالک کنده احترا ایدن بولسته یک قاریشیق اولوب اصطخرینک اسک لیسته سنه هیچ بکزمه مکنه در . اصل ابوالفدادنک ترتیبنده اوزمان معلوم اولان جهانک بوتون مملکتلرنی جدوله ادخال مقصدیه یاپیلان بعض کوچوک علاوه لردن ماعدا ، مثلا « مصر » عربستاندن صوکره ایکنجی نومروده ذکر ایدلمی کبی ترتیبک مصرلی بر محرر طرفندن یاپیلدیغنه دلالت ایدن خصوصیتلر کورولور . ابوالفدادنک نومرو ایله تثبیت ایتدیکی لیسته بوجه آتیدر :

- ۱ - جزیره العرب ، ۲ - مصر ، ۳ - المغرب (شمالی آفریقا) ، ۴ - جزیره الاندلس ۵ -
- جزیره البحار الغربیه (غربی آق دکیز آله لری) ، ۶ - الشام (سوریه) ، ۷ - الجزیره بین الدجله
- والفرات ، ۸ - العراق ، ۹ - خوزستان ، ۱۰ - فارس ، ۱۱ - کرمان ، ۱۲ - سجستان ،
- ۱۳ - پنجاب (السند) ، ۱۴ - هند ، ۱۵ - چین (الصین) ، ۱۶ - جزایر بحر الشرق ، ۱۷ - الروم (کوچوک
- آسیا) ، ۱۸ - ارمنیه ، آران (جنوبی قفقاسیا) ، آذربایجان ۱۹ - الجبال ، ۲۰ - الديلم وکیلان ،
- ۲۱ - طبرستان ، ۲۲ - خراسان ، ۲۳ - زابلستان ، ۲۴ - طخارستان و بدخشان ، ۲۵ - خوارزم ،
- ۲۶ - ماوراءالنهر ، ۲۷ - الجانب الجنوبی ۲۸ - الجانب الشمالی .

محمد عاشق ده بوصیرایی قبول اتمشدر . شهرل فصلتی بطلمیوس اقلیملرینه کوره یدی به آیرمشدر . اقالیم عرفیه دن : نجی و ۱۶ نجی اقلیملر ، اصل شهرل قسمنده مذکور دکلدر . چونکه آله لردن بحث ایدن آیری بر فصل موجوددر .

گوره تقسیم ایتمشدر . عرفی اقلیملرک حدودی بطلمیوس اقلیملریله توافق ایتدیکی یرلرده برجوغرافی ناحیهیه عائد اولان شهرلر یکدیگر نیدن آیرلمش اولدیغندن بعضاً جوار شهرلری باشنه باشقه یرلرده آرامق ایجاب ایدر .

مؤلفک کوچوک فصللر حالنده ذکر ایتدیکی مملکتلر عیناً ابوالفدانی صره سنی تعقیب ایتکده در . محمد عاشقک اثرینک محتویاتی یاقینیدن تدقیق ایدرک بر حکم ویره جک اولورسه ق، قرون وسطی آثار جوغرافیه سنک برالتقاطی اوله رق توصیف ایتمه من ایجاب ایدر . مؤلف مقدمه ده مأخذلر نیدن بعضلری ذکر ایدیور و بحث آراسنده ده دیکر لرینی اوکره نیوز . مأخذلرک اکثریسی بزجه ده معلوم اولوب قسماً مطبوع بولونان «ابن خردادبه ، ابن الجوزی ، ابن الوردی ، قزوینی ، یاقوت و حمدالله المستوفی» نک آثار ایدر . باشلیجه مأخذ اوله رق ده قرون وسطانک اک صوک جوغرافی اثری اولان ابوالفدانی تقویم البلداتی کورو یوزر . مناظر العوالم ، بو اثرک همان کاملاً ترجمه سنی احتوا ایتکده و بوتون توصیفات جوغرافیه نک اساسینی عین اثر تشکیل ایله مکده اولدیغندن تقویم البلدانک توسیعاتور کجه یه ترجمه سنی دینه بیلیر [۱] . ابوالفدایه علاوه دیکر مؤلفلردن آلتان معلوماتک هر دفعه سنده مکرراً راویلری ذکر ایدلمش اولدیغندن بوجهتک تدقیق قابل اولمده در .

قرون وسطانک منتقل معلوماتک هیئت مجموعه سنی طوپلایوب تور کجه بر خلاصه وجوده کتیرمک صورتیه مؤلف یکی تدقیقاته یول آچدیغنی ظن ایدیور دی ؛ محمد عاشق مساعیسنه بوراده نهایت ویرمش اولسه یدی ، اثرینک ماهیتی یوکسک بر اسلوب ایله یازلمش و منبعلری کوسترلش بر خلاصه دن عبارت قالیردی ؛ بز اونک اثرینی تکرار کتبخانه لرک محزنه ترک ایدرک . «مناظر العوالم» ده یالکیز اسکی معلوماتک قیدیه اکتفا ایدلمه مشدر ؛ عین زمانده یکی وضعیت ده ایضاح ایدامشدر که ، مؤلفک بومساعیسی نظر دقتدن قانچاملیدر . محمد عاشق ، عثمانلی مؤلفلرینک اوزمانه قاندار وجوده کتیر دکلری بعض جوغرافی اثرلردن اقتباساتده بولونه بیله جک وضعیتده اولدیغنی حالده بونلردن استفاده ایتمه دیکی آکلاشیلیر . یکی دورلر ایچون صرف کندی تدقیقاتنه استناد ایتکده ، یعنی یا بالذات کوردکلر نیدن یا خود کندی کوزیله کورندن تقلاً بحث ایتکده اولوب هر دفعه سنده شایان اعتماد ذواتدن منقول صحیح معلومات ذکر ایله مکده در . بز محمد عاشقک اک انی شرق منابعنه استناد ایله مودرن علمی

[۱] مختلف مؤلفلردن آلتان معلومات آراسنده تقویم البلدانن آلتان معلوماتک منبعی قید ایدلمه مشدر . ابوالفدانی اثرنده بولونمایان شهرلر ، ذیل اوله رق علاوه ایدیلن فصلده طوپلایمشدر .

اصولاره موافق بر شکلده تأمین ایستیکی صحت و وثوقدن دولای صوڪ درجه متشکرز . چونکه، بومعلوماتی، بویوک برقطعت ووضوحه روایات قدیمه چولندن چقاروب تاریخ - جوغرافیا تدقیقاتی ایچون قازانديران، کندیسیدر . فقط اثرینک کندی مشاهداتنه عائد قسمی اسکی روایات ایله قاریشدرش اولدیغندن تفریقی برآزاوغراشمهیه متوققدیر [۱] . اکثریتله بویکی معلومات اولدیجه مفصل برصورتده اسکی معلوماتی تعقیب ایدر . و برابرجه بویویوک اثری دولدیرر . اثر، هرشیدن اول وثوق وصحتی دولایسیله، فوق العاده حائز قیمت اولوب وجوده کلدیکی دورده کی احوال جوغرافیهیی بزه اوکرتدیکی کبی، برچوق شهرلرک طرز اسکان و آثار معماریه تاریخی ایچون پک زیاده حائز اهمیتدر .

محمد عاشق کتایبده آوروپا آثارینک تأثیرینه دلالت ایدر هیچ بر ایزه تصادف ایدلر . مع مافیة او ائاده بو آثارک ممالک عثمانیهده تمامیه مجهول اولدینی قبول ایدیلرمن . مؤلف کرک مشاهداتی، کرک استخباراتی نقل ایدرکن تمامیه برقرون وسطا اسقولاستیکجیبی کبی کورونویور؛ قلاسیک شرق اثرلرک ایچنه اوقادار طالمشدی که کندی همشهریلرینک وجوده کتیردیکی یکی اثرلره بیله هیچ بر قیمت ویرمیوردی . طبیعی آوروپا آثارندن استفاده اونک ایچون موضوع بحث بیله دکدر . آوروپا حقنده ویردیکی معلومات قرون وسطا جوغرافیا جیلرینک معلوماتی نادراً کچر . بو ائاده آوروپالی عالملرک وکیجیلرک یاپدینی بویوک کشفیاته دائر مناظرالعالمده هیچ بر قید یوق . عجبا حقیقه مؤلف بو کشفیاته دائر برشی ایشیتمه دیمی، یوقسه مخصوص مسکوتی کچدی؟ بو بایده بر حکم ویرمک کوجدر .

مناظرالعالم، شرقده قرون وسطی جوغرافیا سنک صوڪ بر نمونه سی اولمق اعتباریله پک استفاده لی بر اثر اولوب برچوق مهم معلوماتی، اصلیتنی محافظه ایدرک نقل ایتمکده در؛ مع مافیة بر آناقرونیزم یعنی مختلف زمانده کی وقایعی بر برینه قاریشدران بر اثر اولمقندنده قورتولامایور؛ احتمال بو اعتبارله یکی شرقک مکمل بر نمونه سیدر . قرون وسطاده، شرق ایله غرب یکدیگرینه یاقین برسویه مدنیده بولونوب فکر مبادله سی و متقابل تأثیرلر داها قولای وقوعه کله بیله جکی ویا کلدیکی . حالده، قرون جدیددن اعتباراً بو ایکی مدنیتک وضعیتیکدیگرینی سورمک اولمشدر؛ آرتق فکری انقلابلرله برابر خصوصی وپک سرعتلی

[۱] یالکز آنادولویه و روم ایلی به عائد اولوب اسکی جوغرافیا جیلرک مسکوت عنه کچدیکی شهرلر صوڪ ذیل دیه علاوه ایدیلن فصلده طولانمشدر .

برترقی حمله سی یاپان غرب مدینتی، مدنی انکشافی پک سکونتلی بر یولده کیدن شرق مدینتی تعقیب ایدم میور؛ شرق، غربی آ کلاما مه یه باشلا یور؛ مبادله افکار مشکله شیور؛ مناظر العوالم کبی زمانک بویوک آثار شرقیه سی ده کندی وادیسینده عنعنوی بر شکله قالیبور. آروپا آتاری شرقده طانمه یه باشلا دینی ائنده، شرقیلر، یکی اساسار داخبلنده آروپا ایله مشمر بر مبادله افکاره کیریشه بیله جک فکری حاضر اقلردن محروم بولونیوردی. عثمانیلر، اسلامیتک محافظی و حقیقی وارث اولق اوزره کفار عالمنه قارشی موفقیتلی بر تعرض سیاتی تعقیب ایتدکلری ائنده، یعنی ۱۶ نجی عصرده کی اعتلادورنده، کندیلری ایچون بر معما تشکیل ایدن آروپانک تأثیر اتندن آزاده اوله رق اسکی شرق مدینتی ایچنده بر مدت داها یاشایه بیلمشردی؛ فقط اسکی قوت قانما نجه، آرتق عین حالده یاشامق ده ممکن دکدی؛ بو ائنده آروپانک اکتساب ایتمش اولدینی مدنی تفوق طبیعی تأثیر لرینی کوسترمه یه باشلادی، آروپا لیلرک یکی مملکتلر اوزرنده کی عظیم کشفیاتندن، عثمانیلر، اوزمانکی شخصی غرور لرینه رغماً، سرعتله خبردار اولویورلردی. فقط «Novus Mundus» یکی دنیا» تعبیری ایلك زمانلرده اسکی عثمانلی اثر لرینه قولایجه کیرمه، مشدی. انجق، ۵، ۹۹۰ - م ۱۵۸۰ ده (محمد ثالث زماننده)، محمد عاشق اثرینی اکل ایتمه دن اول، محمد یوسف الهروری اسمنده بر عالم «تاریخ هند غربی» [۱] دیه بر اثر وجوده کتیر مشدرکه، بو اثر، حقیقته، عثمانیلری آروپا لیلرک آمریقاده کی یکی کشفیاتندن خبردار ایتک اوزره فرنکجه دن ترجمه ایدلشدر. لکن اصل ۱۷ نجی عصر ظرفنده عثمانلی آتاری آروپا علومنک تأثیری آلتنده قالمشدرکه، بو تأثیر، فکر عالمنده تامایله بر شاشقینلی منتج اولمشدر.

بویکی دورک ایلك جوغرافی اثر لرینی، اوزون زماندنبری غریبلر جه ده معلوم اولان «جهانما» [۲] نامنده کی کتابک مؤلفی - تورکلر آراسنده داها زیاده طاب مهبی دییه طانیلان - مورخ

[۱] کشف الظنون ج ۲، ص ۱۵۸، ن ۲۳۴۰؛ کنذا ج ۳، ص ۲۴۵۷، ن ۶۴۲۵؛ جهانما ص ۱۲، استانبولده عثمانلی مطبعه جیباغنک ایلك محصولی اوله رق ۱۱۴۲ - م ۱۷۲۹ طبع اولومشدر. J. Gildemeister ك Zentralblatt für Bibliothekswesen مجموعه سنده «آمریقانک کشفنه دائر تورکجه اثرل» مقاله سنه مراجعت ج ۵، ۱۸۸۸، ص ۳۰۳ م م. عینی مجموعه ده کوچوک بر خلاصه موجودر، ص ۱۳۳ م م.

[۲] کاتب چلبی و اثرلی حقنده اسلام آنسیقلوپه دیسنه باق ج ۲، ص ۲۱۷ م م (J. H. Mordtmann)، بالذات یازدینی ترجمه حال M. Wickerhauser و بکر هاوزه رک «تورک

هاجی قالفه (وفاتی م ۱۶۵۷ - ۱۰۶۷ هـ) وجوده کتیریوردی. «Kcsmorama»، جهاننا کله سنک تمامیه مقابلیدر. بو اثرک وجوده کله سنده «محمد عاشق» کده شهه سز بویوک بر تأثیری اولمشدر؛ هر حالده متنک مناظرالعوالم ایله پک مناسبتدار اولسنندنده بو آ کلاشلیور. مع مافیه هیئت عمومیه سیله «جهاننا» هیچ بر صورتله «مناظرالعوالم» طرزنده یازیش بر اثر دکلدرد. احتمال، جوغرافی تدقیقاتدن بویوک بر ذوق دویان کاتب چلی، محمد عاشقک اثرنده اسکی جوغرافیا جیلرک معلوماتی حقیقه نادر بر مکملیتله طویلانمش اولقله برابر، پیری وسیدی علی رئیس لک دیکزجیلده کاند اولان اثرلینی دوشونهرک، بر جوغرافیاچی ایچون اهمیتسز عد ایله میه جک اولان یکی اثرلردن استفاده ایدیله مک کبی بر نقصان کوردی. کاتب چلی ایلك ایش اوله رق یکی بر قوزم جوغرافیا یازمغه قرار ویریور [۱]؛ و بو اثرینه مآخذ اولمق اوزره محمد عاشقک مناظرالعوالمی و اونک استفاده ایتدیکی اسکی جوغرافی اثرلره برابر یکی عثمانلی مؤلفلرینده تدقیق ایدیور. جهانناک ایلك نسخه سنی [۲] کاتب چلی ه ۱۶۴۸ (۱۰۵۸ هـ) نارینخنده یازوب سلطان محمد رابعه اتخاف ایتشدرکه، بو نسخه هنوز آله ایدیله مدیکی کبی مذکور شرق منبعلرینک یاننده

دیانی آ کلامق ایچون رهبر «Wegweiser zum Verständnis der Türkischen Sprache» کتابنه، و یانه ۱۸۵۸ متنی ص ۱۵۹ م، ترجمه سی ص ۱۶۶ م؛ جهاننا حقنده ده عینی اثرک ۱۶۵ نجی صحیفه سنه، صوکراد - جلال عثمانی» ج ۴، ص ۳۹۵ یه باقی (بوراده وفات تاریخی ه ۱۰۶۸ - م ۱۷۵۸ اوله رق کویستلشدرد)؛ جهاننا حقنده «آنادولو بولاری عنوانی اثریمزه مراجعت - جهانناک برقمی (ابراهیم متفرقه طرفندن علاوه لر یاییلان نسخه) استانبولده طبع ایدلشدرد ه ۱۱۴۵ - م ۱۷۳۲. جهاننا یازمهری اوقادار چوق اولماقله برابر استانبول کتبخانه لرنده متعدد تمام یازمه نسخه لر موجود اوله کرکدر. آوروپا کتبخانه لرنده بولونان ایکی یازمه نسخه همیه. مخصوصه یی حائزدر: بری و یانه عمومی کتبخانه سنده Mxt ۳۸۹ (فلوگه ل ج ۲، ص ۴۳۴، ن ۱۲۸۲)؛ دیگر بر یقیش موزه نومده ۱۳۰۸ OI (ریو ۳، ص ۱۱۱۰) در. هر ایکی نسخه ده، کرک محتویات و کرک ترتیب اعتباریله، مطبوع نسخه دن چوق فرقلیدر. و یانه ده بولونان نسخه نک کاتب چلی نک کندی خط دستیه اولدیغی ظن ایدیلکده دز. مطبوع نسخه حقنده بر آ ز ایلریده متنده کی ایضاحاته باقیکنز. جهانناک مطبوع نسخه ده بولونمایان اقسامی حقنده ۲۹۶ نجی صحیفه ده کی ۲ نومرولی حاشیه به مراجعت. ه ۱۸۱۲ «روم ایلی و بوسنه» (۱۸۱۲ ده و یانه) ترجمه سنه اساس اتخاف ایتدیکی یازمه نسخه ده کندی ادعاسنه کوره مؤلف خط دستیه ایمش.

[۱] کاتب چلی نک جوغرافیا ایله اشتغالنک سبب ظاهر یسی، کندی افاده سنه نظر آ ه ۱۰۵۵ -

م ۱۶۴۵ سنه سنده کی کرید سفری ایمش (ویکدر هاووزر ص ۱۶۳).

[۲] کشف الظنون، ج ۲، ص ۶۵۸، ن ۴۳۵۵ ده مذکوردر.

آوروپا منبعلری ده بولونوب بولونمادینی معلوم دکلدیر ؛ بنجه بو احتمال وارد دکلدیر [۱]. هر حالده کاتب چلی نك آوروپا علمی ایله دوغریدن دوغری به تماسی خصوصنده کندیسنه عالم بر فرانسز راهبی اولان شیخ محمد احمد صی [۲] دلالت ایتدی . بو ذاتک یاردیمیله ۵۵ - ۱۶۵۴ م ، ۶۵ - ۱۰۶۴ ه سنه لرنده مرقاتورک « آطلاس مینور » نی [۳] تورکجه به ترجمه ایتدی وینه آرقداشنک معاوتیله Ortelius اورته لیوس [۴] ، Cluverius قلووه ریوس ، Gion Lorenzo d'Anania لوره نزه دانانیا [۵] کی دیگر آوروپا مؤلفلرینه عائد اثرلری

[۱] کاتب چلی نك ، کشف الظنوزده بالذات سوله دیکی کبی ، دو قوزنجی عصر هجریده یکی کشف ایدیلن مملکتلردن بحث ایتمی کندیسنک آوروپا آناریله مشغول اولدیغنه بر دلیل اولاماز ؛ او ائشاده تورکجه اثرلردن (اولکی صحیفه لرده ذکر اولونان تاریخ هند غربی ترجمه سندن) ده آسریقابه عائد معلومات ایدنک قابلدی . کندی ترجمه حالندن (ویکر هاوزه ر ، ص ۱۶۵) آکلاشیلدینی اوزره کاتب چلی نك جدی صورتده آوروپا آناریله مشغول اولسی دها صوکرالی در . بو مشغولیتی ایجاب ایدن سیلرده اولا اثرینه قویاجنی خریطه لری آوروپا آنارندن قویبه ایتک هوسی ، ثانیاً غرب دکننده کی اطله ر حقنده اسلام جوغرافیایاجیلرندن طوپلادیغی معلوماتدن داها زیاده معلومات ویرمک آرزوسیدر (اطلاس مینور ترجمه سنک مقدمه سنه ، جهانما مقدمه سنه باقکیز : ص ۸ ، سطر ۹) .

[۲] بو ذات حقنده ابراهیم متفرقه نك جهانماده بر « تدبیل » ی موجوددر ، جهانما ص ۱۰ .

[۳] لوامع النور فی اطللس مینور ، مرقاتورک متروکاتندن اولان اترک اصل اسمی : Atla Minor Gerardi Mercatoris à J. Hondio plurimis aeneis tabulis auctus atque illustratus. »

کاتب چلی ، آطلاسک ۱۶۲۱ Arnhemii نسخه سنی قره چلی زاده سعید حمرد (وفاتی ۱۰۶۳ ه - ۱۶۵۳ ، سچل عمانی ج ۴ ، ص ۳۴۰) افندی نك ترکه سندن الهه ایتش (جهانما ص ۹ م) . [کاتب چلی محمود افندی ترکه سندن « اطللس مینوری » دکل اورته لیوسک جغرافیای کبیری آلمتی ایسته دیکنی سوله یور . مترجم] . اطللس مینور ترجمه سنده کی مقدمه جهانما مقدمه سنده مندرجدر (ص ۱۰) . بو مقدمه ده ، Iodocus (مطبوع جهانماده بو اسم یرنه یا کاش اوله رق لودویقوس یازیلیدر) Hondius ک مرقاتورک متروکاتندن اولان بو اثری طبع ایتدیردیکی ائشاده یازدیغی مقدمه نك خلاصه سیدر .

[۴] کاتب چلی Ortelius ک اثرینی « جوغرافیای کبیر » عنوانی آلتنده ذکر ایتکده در . بوندن مقصدی Theatrum Orbis terrarum نام اثر « Antwerpiae ۱۵۷۰ » ایدی ، Thesaurus Geographicus عنوانی آلتنده کی جوغرافیا لغتی قصد ایته یوردی . کاتب چلی جهانماده (ص ۹) اطللس مینوردن اول اورته لیوسک ائزندن استفاده ایتدیکنی بیان ایتکده در .

[۵] « Philippi Cluverii Introductionis in universam Geographiam tam »

« veterem quam Novam Libri VI Amstelod ۱۶۲۹ ، ۱۶۴۱ الحدر . »

کاتب چلی ۱۶۳۵ نسخه سنی ذکر ایدر ، (جهانما ص ۱۴ ، سطر ۱۰) .

[۶] Gio: Lorenza d'Anania, L' universal fabrica del mondo, Venetia 1582.

تدقیق ایتدی. احتمال، آوروپا آثارینی طانیق «کاتب چلبی» نی جهاننامی یکی باشدن یازمه یه سوق ایتدی، و بوکا آطلاس مینورک؛ وچده ایکینسی ترجمه ایتدکن. سوکرا باشلادی؛ فقط ا کجلاده موفق اوله مادی [۱].

مؤلفلک و فاتندن، تورکیه ده ایلاک مطبعه نی تاسیس ایدن «ابراهیم متفرقه» طرفندن جهاننامک برقسمنک (آسیاقسمنک) [۲] طبعنه قدار اثرک مقدراتی هنوز مجهولیت پرده سی آلتنده در. «ابراهیم متفرقه» [۳] نک نشئر ایتدیکی جهانناما، اصل متنک بلاتغییر طبعی دکدر؛ بعض

و یقتور هانچ W. Hantzsch ك، درسده عمومی کتبخانه سنک خریطه لری، مقاله سنه باقکن: Beiheft zum zentralblatt für Bibliotheks-wesen لایپزیغ ۱۹۰۴ ص ۵۱، ن ۵۰) کاتب چلبی، جهانناما ص ۱۳ (براده فاریقا موندی عنوانله در).

[۱] سبجل عثمانی جهاننامک دوغریدن دوغری یه آطلاس مینورک ترجمه سی اولدیفنی یازیور، هرته قدار جهاننامیه آطلاس مینوردن بعض پارچهلر آلمشده بو حکم دوغری دکدر.

[۲] جهاننامک مطبوعه نه خده غیر موجود یک مهم برقسمنی، هامهر، غراف Wenzeslaus Severin Rzewusky نک کتابلری آزه سنده بولونان اکسیک بر یازمه دن «روم ایلی و بوسته»، مصطفی بن عبدالله حاجی قالفه نک جوغرافی توصیفاتی. ویانه ۱۸۱۲ «عنوانله ترجمه ایتشد. عینی صورتله یالکز مجارستاندن بحث ایدن بر قسم یازمه ده بوکون ویانه کتبخانه سنده بولمقددر. (فلوگه ل ج ۲، ص ۴۳۰، ن ۱۲۷۸). هامهر (عثمانی تاریخ، ج ۹، ص ۲۵۲) و فلوگه ل (a. a. o) هرایی یازمه نک بربرینک عینی اولدیفنی ادعا ایدیور. فقط ه. مورتمان ویانه یازمه سیله هامهرک ترجمه نی مقایسه ایدرک هامهرک ترجمه سنه ویانه یازمه سنک اساس اولادیفنی کورمشدر. (اسلام ۱۰، ۱۹۲۰، ص ۱۵۹ باق) غراف رزه ووسکی نک قولاکسیون، فرانس باینغه رک کتبخانه لر مرکز مجموعه سنده کی (۳۶، ۱۹۱۹، ص ۲۶۷) یازینده ده کورولدیکی اوزره ۱۸۳۱ ده وفاتندن سوکرا صائلشدر. باینغه رک لطفاً بکا ییلدیردیکنه کوره بوکون بو یازمه آنتیقه جی Kuppitsch ده ایمش (اسکی کتابلر قاتالوغنک برنده Manuscripts orientaux qui se Trouvent à vendre chez Kuppitsch à Vieune, Collection Rzeuvuski Wien 1881) کورولویورکه بو یازمه نسخه نک یابراقلری روزکاره قایلشم برقسمنی روسیه یه کیتمش، برقسمنی ده ویانه عمومی کتبخانه سنده بولمقددر (فلوگه ل ج ۳، مدخل ص XIII). یوقاریده (ص ۲۹۳، ۱ نجی نوده) ذکر ایدیلن جهانناما قوییه سیله هیچ اولمازسه هامهرک روم ایلی و بوسته ترجمه سی مقایسه یه هنوز فرصت بولامادم. روم ایلی قسمنی احتوا ایدن برجه ناما یازمه سنک ده غلطه مولوی درکاهنده بولوندیفنی مورتمان خبر ویرمکده در [بوندن برنسخه ده کوریلدی زاده فؤاد بک کتبخانه سنده در مترجم].

[۳] بوکا دائر اسلام آنسیقلوپه دیسنه ج ۲، ص ۴۶۷؛ باینغه رک «اون سکننجی عصرده استانبول مطبوعاتی، لایپزیغ ۱۹۱۹» اثرینه باقکن. جهانناما طبع تاریخی ۱۰ محرم ه ۱۱۴۵

فصللره بر چوق ذیللر علاوه ایدلشدن [۱]. ابراهیم متفرقه نك استفاده ایتدیکی متنك نه شکلده اولدینی جای سؤالدر؛ اترك اصلی هنوز مسوده حالنده، اکیل ایدلمه مش بر شکلده بولونیوردی ده ابراهیم متفرقه کاتب چلی نك بو متروکاتی طبعه ویرمه دن اول ترتیب واکاله می مجبور قالدی؛ یوقسه کاتب چلی نك وفاتندن صوترا اوزرنده چالیشیلیمش برنسخه می واردی؟... اترده، ابراهیم متفرقه نك علاوه ایتدیکی ذیللردن ماعدا، کاتب چلینك ا لندن چیقمش اولماسی تماماً غیر ممکن بولونان بعض فقره لرده موجودر [۲]. جهاتنامک

م ۳ تموز ۱۷۳۲ دیه مذکوردر . بو طبع و بو طبعک وقتیه اوروپاده یابدیقی تأثیر حقدنه باینه رك یازینسه a. a. O. ص ۱۶ باقکنز! بو مطوع جهاتناما، کرك شرقلیلر و کرك آوروپالیلر طرفندن هر درلو استفاده یه اساس اولشدن . بعض قسماری متعدد دفعه آوروپا لسانلرینه ترجمه ایدلشدن . بعض فصلاری ترك ایدلمک صورتیه Matth Norberg طرفندن لاینجه یه (Gihan Numa , Londini Gothornm. ۱۹۱۸ ، Geographia Orientalis) ترجمه اولومشدن . آنادولویه عائد اولان قسمی، بر چوق بجزملری راست کله ترك ایدلمک صورتیه، Armain طرفندن، Description de l'Asie-Mineure, L. Vivin de Saint - Martin, extraite de la géographie Turque de Haji - Khalfa Histoire des Découvertes Géographiques des Nations Européennes طرفندنده dans les diverses du monde, Tome III Asie Mineure. S. 937-742 دیه فرانسه زجه یه ترجمه ایدلمش ایسه ده هرابیکی ترجمه ده اعتاده شایان دکدر. جهاتنامک هنوز نشر ایدلمه مش یازمه لاینجه برترجه سی Gihannumâ I. e Liber mundum ostendens. auctore. Kiatib Celebi vulgo Hagi Chalfe عنوانی آئنده بش جلد اوله رق و یانه ده مهیتاریستلرک کتبخانه سنده در . (فلوگه ل قاتالوغی ج ۲ ، ص ۴۳۴) . هامه رك Jahrbücher der Literatur و یانه ۱۸۲۱ ، ج ۱۳ ، ص ۲۱۳ - ۲۶۵ و ح ۱۴ ، ص ۲۱ - ۸۸ ، ده کی « آسیای تورکی جوغرافیاسنه دائر » یازیلری طوپلان هجق اولورسه بوده بر ترجمه تشکیل ایده بیلیر. Charmoy ده شرفنامه نك مقدمه سنده جهاتنامک بعض قسملرینی ترجمه ایتشدن . (Gberef-Nameh, au Fastes de la Nation Kourde Trad. par Charmoy St. Petersburg 1868-75)

[۱] علاوه لرك اولنده «تذیل الطابع» ویا «للاطابع» دینلمکده در .

[۲] بو مسکوت عنه علاوه لر ، مثلا جهاتناما (ص ۶۷۱ ، سطر ۶ م) ده سکود ایله لفسکه آراسنده وزیر خاننک وزیر اعظم کورپیلی محمد پاشا طرفندن ه ۱۰۷۰ / م ۶۰ - ۱۶۵۹ تاریخنده انشاسی بختنده ؛ ص ۶۲۶ ، سطر ۱۴ ده آبازه حسن پاشانک ذکرنده . تصادف ایدیلیر . چاناق قلعه یه کیدن بویوک جاده نك ذکریدی ده بو زمه رده عد ایدله بیلیر (ص ۶۷۲ ، سطر ۲۴) . محمد رابع و وزیر اعظمی کورپیلی محمد پاشا ۱۶۵۸-۵۹ سنه سنده عصانه قارشی بو یولدن حرکت ایتشلردی . بو سفره اولیا چلی ده اشتراک ایله مشدی .

غير مطبوع اقسامنده عين طرزده صدر اعظم کوپریلی محمد پاشایه دائر [۱] فقره لر بولوندیغندن، ابراهیم متفرقه نك أنه چکن نسخه نك کاتب چلبی نك براقدیغی متن اوزرنده ایشلمش بر نسخه اولدیغی، وطایعک یالکیز بعض ذیلر علاوه ایتدیگی قبول ایدیله بیلیر . طبیعی بوتون بومسئله ایشهدن اینجه تدیقه محتاجدر .

اثرک هیئت عمومیه سنک دیگر بر ذات طرفندن توسیع واکمال ایدلمش اولماسندن زیاده بالذات کاتب چلبی طرفندن وجوده کتیریلن نسخه یه بالاخره مختلف آلر طرفندن بعض حاشیه لر علاوه ایدلمش اولدیغی ظنی، اصل جهاننامک متنی مسئله سنی داها مشکل بر شکله صوققده در. بوضورتله، جهاننامک جوغرافی اثرلرک تاریخده کی موقعی تعیین، داهامهم بر مسئله تشکیل ایدیور. جهاننامه آوروپا آثارینک تأثیری پک واضح صورتده کورولور. فصللرک وموادک تقسیمنده اسکی شرق عنعنه سی ترک ایدیلیر؛ متنده بطلمیوسک ۷ اقلیم حقیقیسی ایله ابوالفدایک ۲۸ اقلیم عرفیسی پک تالی بر درجه ده قالیر؛ بوکا مقابل آوروپا علومک بش قطعه سی [۲] تقسیماته اساس اتخاذا ایدیلیر و قطعهلرده او ائنده موجود سیاسی تشکلر، حکومتلرک اداری و تالی تقسیماتی (ممالک عثمانیه ده ایالت ولوا اوله رق) کوستریلیر . کاتب چلبی، بوتون جوغرافی معلوماتی غرب نقطه نظرینه کوره یکیدن تنظیم ایتدکن ماعدا جهاننامک باشنده آوروپالیرک آسترونومی و ریاضی جوغرافیا مبادیسی [۳]، تماماً اسکی شرق اساساتیه آهنکدار بر صورتده ذکر ایشدر [۴]. آسترونومی و ریاضی جوغرافیا ساحه سنده کندی تدیقاتی طبیعی مذکور دکدر؛ چونکه کاتب چلبی، بوتون اثرلرنده کورولدیگی اوزره، متخصص بر عالم دکل، طوپلاییحی بر مؤلفدر . عثمانلی اثرلری آراسنده جهاننامک اهمیتی ده بونقطه نظر دندر . یالکیز کاتب چلبی، اسکی شرق منبعلرله

[۱] هامه رک روم ایلی وبوسنه سنده (ص ۶۳)، چاناق قلعه ده کی قلعه رک وزیر اعظم کوپریلی محمد پاشا طرفندن ۱۰۷۱ - ۱۰۶۹ / م ۱۶۶۱ - ۱۶۵۸ سنه لرنده تعمیر وانشا ایدیلدیگی ذکر ایدیلکده در. جهاننامک بوقسمنک ده ابراهیم متفرقه طرفندن ایشله ندیگی فقط طبع ایدیله مدیگی قبول اولوناماز. [۲] بشنجی قطعه ماجلالینقا تسمیه اولونور .

[۳] صاحبالمقدمه ذیه مذکور اولان Cluverius ه استناداً .

[۴] آوروپالیرک جوغرافیا وقوزموغرافیا یه عائد صوکره کی معلوماتلری ابراهیم کندی ذیلرینه صوقوشدر مشدر . جهاننامک ۲۴ - ۲۲ صحیفه سنده کی قوزمولوژینک تاریخنه عائد فصلده بونوعدندر. یورک قارلر بوفصلدن فلاسیک جوغرافیا و فلکیات عالملرینک، یعنی (بطلمیوس، کوپریقیوس و یخو براهه) نك منظومه کائناتی اوکره نمش اولاجقلردر.

برابر ایلك دفعه اوله رق غرب ائرلرندن ده استفاده ایتمشدر . ذاتاً مؤلفك غایه سی مستقل بر تدقیق وجوده کتیرمك دکلدی ؛ اونك اصل مقصدی، تورکاره ، جوغرافیا علمنك شكلی حاضرینی اوکرتمك اوزره بر کتاب یازمقدی .

بونقظه لری تثبیتدن سوکرا ، مناظرالعواملده یاپدیغمز کبی ، بو ائردن ده استفاده مز نه اولاجنی بجنده ککنجه ، جوغرافیا علمنك تاریخی نقطه نظرندن تالی درجه ده حائر اهمیت اولان بو ائرک تاریخی جوغرافیا تدقیقاتی ایچون خصوصی بر قیمتی اولوب، فیلولوژی ساحه سنده ده موجب استفاده در . شوراسی ده قبول ایدلیدر که، کاتب چلبی ده محمد عاشق کبی موضعی جوغرافیا ایله ده مشغول اولوب، قرون وسطا جوغرافیا جیلرینک ذکر ایتدیکی موادی آملقه برابر بوموادی کندی استخباراتیه اتمام ایتمشدر . بو مسائل داها یاقیندن تدقیق ایلمک ایجاب ایدر .

جهاننامه مذکور معلوماتك هانکیلری بالذات کاتب چلبی یه ، یعنی مراد رابع، سلطان ابراهیم و محمد رابع (۱۷ نجی عصر اورته لری) زمانلرینه عائددر ؟ هانکیلری اسکی معلوماتك نقلندن عبارتدر ؟ بونلری بیلمک تاریخی جوغرافیا تدقیقاتی جهندن پك اهمیتلیدر؛ بوجهت فیلولوژی تدقیقاته عائددر . فقط مع التأسف کاتب چلبی، دائماً منبعلرینی ذکر ایدن محمد عاشق کبی بوایشی قولایلاشدرمه مشدر . کاتب چلبی منبعلرینی باشده ذکر ایله اکتفا ایدهرک متنده مأخذ کوسترمه مشدر [۱] . بو سببله، شیمدی یه قادر بومعلوماتك بلا تنقید کاتب چلبی یه عطفاً نقلی دولایسیله باشلایان خطالر بر چوق یاکایش تصویرلرک وجودینه سبب اولمشدر . بو آنه قادر کاتب جلییدن اغتنام ایدیلمن قیمتی معلوماتك بویوک بر قسمنك مناظرالعواملده داها مفصل بر صورتده مذکور بولوندیگی ، بو کون ثابت اولمش بر حقیقتدر . بوتون روایات چیققدن سوکرا، ینه بالذات کاتب چلبی یه عائد بر چوق معلومات موجوددر . مثلاً، ممالک عثمانیه یه عائد توصیفات چوق مفصل اولوب سلفی محمد عاشقی بو خصوصه کری

[۱] مدخله ذکر ایدیلمن ائرلردن باشقه مأخذله نادرآ تصادف ایدیلمن . مثلاً ص ۴۱۱ ، ص ۱۲ ده عینی، عالی کبی (Tischendorf) تیشه ندورفک مسلمان حکومتلرده تیمارورعامت، لایبجیخ ۱۸۷۲ کتایبه (مراجعت) هاممز ، روم اینی وبوسنه ، ص ۱ ، ترجمه سنده ادرنه نك طوبوغرافیا و تاریخندن بحث ایدن آپیس المسامرین (یوقاریده ۳۶ نجی نوطه باق) ذکر ایلمکده در .

براقدهدر [۱]. جهاننما ، بر عثمانلی مؤلفی قلمندن چیمش ممالک عثمانیه نك ايلك ويكانه سيسته ماتيك جوغرافياسيدر .

کاتب چلبی ، جوغرافی معلومات طویلامق ایچون، عاشق چلبی کی خصوصی سیاحتلر اجرا ایتمه مشهده متعدد سفرلره اشترک ایدرک ممالک عثمانیه یی دولاشمش ، بالخاصه ، مأمور اولماسی سایه سنده ، قولایجه برچوق رسمی معلومات الده ایتمشدر . بوندن دولایي ، تفریق ایدلک شرطیله ، ویردیکی تفصیلات اهمیتی حائر بولونمقدهدر .

یوقاریده لزومی قادار بحث ایدلدیکی اوزره ألزده بولونان جهاننما نك طرزطبعی مسئله یی قاریشدر مقدهدر . جهاننما ده مذکور معلومتدن تاریخی جوغرافیا نقطه نظرندن استفاده ایده بیلدک ایچون هرشیدن اول پك چوق فیلولوژی تدقیقانه لزوم واردر . باشلیجه مأخذلرک توافقی دولایسیله ، جهاننما تدقیقانتك عاشق چلبینك مناظرالعوالی ایلده بر مناسبتی واردر . فقط «جهاننما» ، بالخاصه ۱۱۴۵ هـ (۱۷۳۲ م) سنه سنده برنجی قسمی طبع ایدلگدن صورکرا نسل اخیر ایچون فنا برشکلده برالتقاط منبجی اولدی ؛ پك چوق مراجعت ایدیلرک احتوا ایتدیکی بوتون جوغرافی معلومات موضوع بحث اولدی . صورکرا کی اثرلر راست کله بویوک ویا کوچوک جهاننما نك برچوق یرلینی آدیله [۲]. لکن ، قسماً کاتب چلبی نك ده

[۱] جهاننما نك مناظرالعوالی ايله مطابقتی خصوصنك هاهمرك یازمه بر بارچیدن ترجمه ایتدیکی « روم ایلی و بوسنه » ترجمه سندهده بولوندیغنی مورتمان اثبات ایتمشدر . بوسورتله مطابقتك ، اترك دیگر اقسامندهده موجود اولدیغنی آکلاشیلور . فقط کاتب چلبی دائماً مناظرالعوالیدن داها مفصل دز . [۲] جهاننما نك زنده دیگر برأرده ، « ابوبکر بن بهرام دمشقی » (وفاتی م ۱۶۹۰ - ۱۱۰۲ هـ) نك « اطلاس مایور » ترجمه سیدر . مترجمك روایتنه کوره ، قلمنکلی « کولی بلو بلاوو » طرفندن باشلانوب اوغلی یوانس بلاوونك اجمال ایتدیکی اطلاس مایورک ایکی نسخه سی قلمنکیلر طرفندن عثمانلی پادشاهنه تقدیم اولونمش ، صدراعظم فاضل احمد پاشا بومعظم اترك ترجمه سی کندی کوزده لرندن مدرس شاملی ابوبکر افندی یه حواله ایتمش . بوزات اطلاس مایورک بعض جهتلرینی اختصار و بعض جهتلرینه علاوه دلرلایمق صورتیله م ۱۶۸۴ - ۱۰۹۶ هـ سنده آتی جلد اوله رق اجمال ایتمشدر . استانبول کتبخانه لرله اترك متعدد نسخهلری بولونمقدهدر . اثره . اطلاس مایورده کی بوتون خریطه لرك ترجمه سی ده درج اولونمشدر ، مترجم ؛ اترك مقدمه سنده کاتب چلبیدن بالوسیله بحث ایتکده : « ... حالا بو علوم عقلیه یی خصوصاً علم هیئت وهندسه یی چوق کیمسه اوقورلر ، آنجق مجرد الفاضلی بیلرلر . اما خارجه چیقارمغنی اصلا بیلمزلر . زیرا علم هیئت بیلن کسنه علم جغرافیا و علم رصدی بلوردی . کرچه یاقین زمانده کاتب چلبی براز بوعلمه مباشرت ایتمشدر ، اما برکتاب تمام ایتدی . (استانبول دارالفنون کتبخانه سی ن ۱۵۲۲ ، ص ۳) » دیمکدهدر .

معاصری بولونان ، تورکلرک ابن بطوطه سی دییه بیله چکمز سیاح شهر اولیا چلی جهانمادن استفاده ایتمه مشدر. اولیا چلی پک زیاده تفصیلاتی وقسماً ۴۰ سنه لک سیاحتنه عائد نوبلرندن متشکل ۱۰ بویوک جلد اثر براقشدر [۱]. مقدا برنجی جلدک تمامیه غیرکافی برشکنلده برمنتخباتی نشر ایلدکن صو کرا [۲] م ۱۸۹۶ - ۱۳۱۴ تاریخندن اعتباراً اثرک هیئت عجم غه سی نشر ایلمه یه باشلادی. فقط بشنجی جلدن صو کرا نشر یاته سکنه عارض اولدی؛

فقط جهانمادن داها مکمل بر اثر وجوده کتیردیکنه قانع اولان بو ذتک اثرنده اجنبی مملکتلره عائد اولدقچه فضله تفصیلات ورسه ده عثمانلی مملکتلرینه تخصیص ایدلن قسم پک مختصردر. اصلاً شاملی اولوب برمدت حلب قاضیا کئنده ده بولوعش اولان اوبکر افندینک شرق مملکتلرنده اوزون سیاحتلر بادیغنه دائر الده بر معلومات یوقدر. معمانیه اثری حائر اهمیت اولوب هر حالده مسکوت کچلمه مک ایجاب ایدر [مترجم].

[۱] اولیا چلی و اثری حقنده اسلام آنسیقلو په دیسی ج ۲، ص ۳۴ م (ه. مورخان) ه. باق؛ اولیا چلی سیاحتنامه سنک تمام اون جلدینی ده احتوا ایدن یازمه لردن یالکنز ایکسی نجبه معلومدر: بری اسکدارده پرتویاشا کتبخانه سنده نومرو ۴۶۲ - ۴۵۸ (شمعی فاتحه ملت کتبخانه سنده در.)؛ دیگرى استانبولده بشیر آغا کتبخانه سنده ۴۵۲ - ۴۴۸ نومروده (شمعی سلیمانیه مدرسه سنده) در. اکثر یازمه لر اثرک یالکنز بعض پارچه لری احتوا اتمکده در. بونوع ایکی یازمه - بری وقتیه پروفور جودی به عائد اولوب ۱ - ۳ جلدن عبارتدی؛ دیگرى ایلك بش جلدن منتخب پارچه لری احتوا اتمکده اولوب - کیلده پروفور نه نودور مه نجه ل زنده در. ویانه کتبخانه سنده دردیجی جلدک یازمه سی بولمقدده در. H. O. ۱۹۳ (فوغول ج ۲، ص ۴۳۳، ن ۱۲۸۱)؛ Royal Asiatic Society یازمه لری آره سنده ۲۳ - ۲۲ نومروده ایلك درت جلدی بولمقدده در. استانبولده طوقیه سراینده ده اوج یازمه واردر: ایکسی بغداد کتبخانه سنده ۳۰۳ - ۳۰۰ نومروده ۲ - ۵ نجی جلدلر؛ ۳۰۸ - ۳۰۴ نومروده ده یالکنز آلتنجی جلد نقصان اولق اوزره ۱ - ۸ نجی جلدلر؛ روان کوشکی کتبخانه سنده ۳۶۹ - ۳۶۶ - ۱۴۵۷ - ۹۶ - ۹۶ نجی جلدلر. استانبول یازمه لرینه دائر اولان معلوما تمدن دولاینی خلیل ادھم پک افندی به مدیون شکرانم. ایکی جلد، آسیا جمعیت قرالیه سنده کی یازمه لره نظراً هامر طرفندن انکلیزجه به ترجمه ایدمشدر (Narrative of Travels in Europe, Asia and Africa... by Evliya Efendi. London 1834-50) مطبوع نسخه حقنده آئیده کی نوطه لره مراجعت.

[۲] «منتخبات اولیا چلی» استانبولده اولاه ۱۲۵۹ - م ۱۸۴۳ (مونیخده موجوددر) ، صو کرا تکرار ه ۱۲۶۲ - م ۱۸۴۶ (زلینده موجوددر) طبع اولمشدر؛ بو منتخبات برنجی جلدک مقدمه سیله تاریخی قسمی (۱۳۱۴ طبع مک ۱۳۸ نجی صحیفه سنه قادار) همان تمامیه احتوا اتمکده در. متباقیسی استانبولک بویوک جامع لرینه و بوغاز ایچنک مهم موقع لرینه دائر اولق اوزره پک آز قسم لری حاویدر. منتخباته آلتان پارچه لراصل متنه توافقی اتمک اعتباریه بویوک طبعدن داها صحیحدر.

یالکز ماجار علوم آقادمیسنک معاونتیه آلتنجی جلدده طبع ایدیله بیلدی ، دیگر جلدلر قالدی [۱]. مع التأسف مطبوع نسخه علمی احتیاجلره یارایه جق بر متن عدایدیله مزسه د [۲] ، لازمکن دقت واهتماملر اکسیک ایدله مک اوزره بدرجه یه قدار قابل استعمالدر [۳] .

[۱] «أولیا چلی سیاحتنامه سی» عنوانیه (ویانه ده کی یازمه نك عنوانی «تاریخ سیاح» در) پرتو پاشا کتبخانه سنده کی یازمه نسخه نك استانبولده اقدام مطبعه سی طرفندن ۱۵ - ۱۳۱۴ ده (۱-نجی جلدی) و ۱۹۱۸ ده ۶ نجی جلدی طبع ایدلشد . ماجارستاندن بحت ایدن آلتنجی جلد ، مطبوع نسخه دن ، ماجارجه یه ترجمه ایدلشد . «D' karácson Imre, Evliya Gselebi Török világotató n agyarszági ntözösa 1660-1667 Budapest 1۴04» هامه رك اثری میدانه قویدیغی زماندن بوکونه قدار اولیا حقنده کی یازیلری مه نچهل ، هوغو غروته نك «شرق قریب سیاحتلرم» ج ۱ ، لایپزیغ ۱۹۱۱ ص ۱۹۶ م م کتایبده طویلامشدر . مورتمانك اسلام آنسیقو یه دیسنده کی مقاله سنندن ماعدا بو یاده یکی یازیلر : جرمانوس Germanus Gyula طرفندن اولیا نك برنجی جلدندن آلمه بعض معلوماتك مجارجه یه ترجمه سی ، کله تی زه مه ن ۸ ، ۱۹۰۷ ، ص ۳۲۳-۳۰۶ ؛ ن ۹ ، ۱۹۰۸ ، ص ۹۵-۱۲۶ . صوکر ا یاقوبك «اسلام آثار معماریه سی تاریخنه دائر منبعلر» مقاله سی ، اسلام مجموعه سی ۳ ، ۱۹۱۲ ، ص ۳۶۸-۳۵۸ «ادرنه میانسی حقنده اولیا چلی نك توصیفاتی» ، هپسندن زیاده هارتمانك آتیده کی نوطده مدکور اسلام مجموعه سنده ۱۹۱۹ ، ص ۱۸۴ م م ده کی مقاله سی ، A. H. Lybhyer's ك The Travels of Evliya مقاله سی JAOS ۳۶ ، ۱۹۱۷ ص ۲۳۹-۲۲۴ و Carra de Vauxs نك اسلام متفکرلری ، پارس ۱۹۲۱ ج ۱ ، ص ۲۴۹-۲۵۴ کتابی در . صوکر ائرده هامه رك ترجمه سی اساس اوله رق آلتدیغندن اولیا بختی اصلاً اوقدار حائز قیمت دکدر .

[۲] بر جوق مهم فصللر ، قسماً اولسون ، وقتیه موجود سانسور طرفندن چیقاریلوب مطبوع نسخه نك اونه سی برسی کسپله رك عصری بر شکه صوقولمش اولدیغندن بونسخه اوزرنده چالیشانلرک مساعیلری شایان اعتماد دکدر (هوغو غروته O. . a ص ۱۹۶ ده مه نچهل ك مطاله سنه مراجعت) . دیگر بررده ، مطبوع اولیا نسخه سیله یازمه نسخه لری ، خصوصیه متعدد یازمه نسخه لر آره سنده کی مناسبی دها یا قینندن مقایسه و تدقیق ایتك آرزو سنده م . مه نچهل ده کی یازمه دن آلمه دوغری بر پارچه (ادرنه یه عائد) یاقوبك تورکجه قرائت کتایبده موجوددر: ج ۱ ، برلین ۱۹۱۶ ، ص ۵۸-۵۰ .

[۳] طبعندن صوکر ا اولیا چلی سیاحتنامه سنندن جوغرافیا و حرث تاریخی تدقیقاتنده استفاده ایدلدیکی کی بوکون حقیقی تدقیقاتنده بولونان مستشرقلر ایچون پك قیمتل بر مشهدر . مع مافیله شمده یه قدار اولیا چلی نك ویردیکی معلوماتك بوکونکی معلوماتنه تلفیق خصوصیه یگانه مساعی یی «ریخارد» هارتمان اسلام مجموعه سنده ۹ ، ۱۹۱۹ ، ص ۱۸۴-۲۴۴ «اولیا چلی نك یوقازی فرات ودجله حوضه سنده سیاحتی» مقاله سننده کورترمشدر . «آناطولی یوللری» کتایبده اولیا چلی سیاحتنامه سی باشلیجه منبطلر دن بری اولمشدر .

حقیقهٔ پک ابی متلری ایتوا ایدن اولیا چلی یازمه لری نادر دکلدر [۱]. عمومیتله مفصل، آراسیرا فانتازیله دولو و فوطوغراف قادر دوغری تصویرلریله بویورولمق بیلمز، نوعی شخصنه منحصر آدامک اوزون سیاحتلرینه رفاقت قابل اولمقده در. بعضاً امام و مؤذن، بعضاً بویوک بکلرک کاتب خصوصیی اوله رق اوتیه بری یه؛ بکلر و مرکز لر آره سنده قوریه اوله رق ایرانه، قافقاسیایه، بغداده، سوریه یه، مکه یه، مصره سوکره جنوبی روسیه یه افلاق و بوسنه یه، محارستانه حتی آلمانیا ایچریلرینه قادر سیاحت ایتشددر. جوغرافی معلوماتک خارجنده یولجلیق حیاته عابد پک مفصل تصویرلریله بزه اوزمان تاریخی یاشا تمقده در. اثر، برخاطرات قییلندن اولوب اودوره عابد تاریخی وقایع ایچونده بویوک بر اهمیت حازدر؛ مملکت و اهالی یی توصیف اعتباریله شرق آناری میاننده یکانه در؛ اگ خرده تفرعانه قادر حرث تاریخی ایچون زنگین بر خزینه اولدینی پک اسکیدن بری آ کلاشلمشدر.

[۱] استانبولده کی هرایی تمام یازمه نسخه (پرتو پاشا و بشیر آغاده)، سوکره و یانه ده کی نسخه و مه نچهل ده کی اوج جلد آشاغی یوقاری عینی زمانه تصادف ایدر. (استانبولده کی هرایی نسخه ناک تاریخی بردر ه ۱۱۵۵ - م ۱۷۴۲، مه نچهل و یانه یازمه لری ناک تاریخی ه ۱۱۶۶ / م ۱۷۵۲ - ه ۱۱۷۸ / م ۱۷۶۵ آره سنده تخالف ایدر. مه نچهل یازمه سیله و یانه یازمه سنک املاسی بردر. شوراده شونده ذکر ایتک پک موافقه درکه 'وده ۴ نیجی جلددن عبارت اولان و یانه یازمه سنک ایلك اوج جلدی مه نچهل یازمه سی اولماسی احتمالی وارددر. بو یازمه لر لوندره آسیا جمعیتی R. A. S. یازمه لرینه نسبتله داما دوغری بر متن تأثیرینی ویریه در. چونکه شمندی قادر ذکر ایدیان یازمه لرینده بعض بوش لر وارددر. خلیل ادهم بک افندی ناک دلالتیه یابدیم تدقیقه استنبول نسخه لرینده عینی یلرده اکسیکلر موجوددر. لوندره یازمه سننده اکسیکلر موجود اولغله برابر بوش لرلی ایتوا ایدن صحیفه لر، نقصانلر بللی اولماسون دیه، تمامیه یوق ایدلشدر؛ مطبوع نسخه ناک باشنه کلن حادثه لوندره یازمه سنک ده باشنه کلشدر. بوندن دولاییدرکه لوندره یازمه سی اصل متندن بدرجه اوزافلاشمش اولدیفندن حقیق بر متن طبعنه پک آز یارایه بیله جک برشکلده در.

لوندره یازمه سنک استنساخ اولوندینی اصل یازمه ده شبهه سز بو بوشلرک موجودی بو صورتله دیگر یازمه لر ایله عینی زمره دن صابیلیر؛ احتمال بونلر استانبولده کی تمام نسخه لر ایله بر مطابقت ده کوسترر. مه نچهل و یانه نسخه لرینده کی متن مطابقتی، هنوز قطعی بر نتیجه یه ربط ایدله مش اولمقله برابر، هر ایکسنک بر نسخه دن استنساخ ایدلش اولدینی آ کلاشیلور. فقط هنوز آ کلاشیلما یان جهت شورد: ۱ - عجباً بویایک نسخه اصل نسخه میدی، یوقسه برنجی ویا ایکنجی آلدن بر نسخه میدی؟ ۲ - بوشلقلر یاصل نسخه ده موجود اولوب بالذات اولیا طرفندن دیگر کتابلردن ویا کندی نوطه لریندن علاوه لر یاقمق فکر یله می آچیق بر اقیلمشدر؟ ویا خود استنساخ اناسنده او قونامایان لر خطاط طرفندن می آچیق بر اقیلمشدر؟ برنجی احتمالی قبول ایتکده می.

پك ايني برتحصيل كورمش اولان اوليا چلي ايجهن بر چوق منابعدن استفاده امكاني موجود اولديغنده شمه يوقدر. فقط اثر، انسانه قطعياً منابعه استناداً وجوده كتيرلمش برتأليف تاثيريني ياپماز. اونك نقل ايتديكي حادته لرله حياتي عيناً كوستردن چيز كيلره اسكي شرق آنازينك هيچ برنده تصادف ايدلمز. بوياز يلدق تلي كوروشلره واكلنجه لي اوزون سياحتلره لزوم كوسترره. فقط، ياقيندن تدقيق ايديلنجه، اترك بعض پارچه لرنيك باشقه ائرلردن آلديني ميدانه چقار. طيغني بومقتبس پارچه لرله الكز ياديه بعض فصللرده كي احصائي معلوماتده و تاريخي مقدمه لرده تصادف ايديلير [۱]. اترك، جوغرافي، يعني مواقع و مملكت بيلكي سنده عائد اقسامنده دوغريدن دوغري يه اقتباسلري تثبیت قابل اولما مقده در. بوكا مقابل ديكر جوغرافيا مؤلفلرينك اثرلريني مطالعه دن خاطرده قالان پارچه لرله غير معين برشكلده تصادف ايديلير. بنم ظنمه كوره هيچ اولماز سه شوراسي تثبیت ايديله بيليركه «اوليا چلي» نك كاتب چليدينك «جهانتما» سندن خبري يوقدي؛ فقط «مناظر العوالم» ي [۲] كورمش اولماسي پك محتملدر؛ بو سايله ده، اثرينك بعض يرلنده بحث ايتديكي قرون وسطى جوغرافيا چياري نك رواياتدن خبردار اولايلى مشدر [۳].

[۱] اوليا چلي نك اثرينه علاوه ايتديكي حكايله لر دن بر چوغى مناقب و ولايت نواه لر دن آلمشدر. ابلك عثمانلي دورينك تاريخنه عائد اولان يرلري، اخيراً كيزه نك نشر ايتديكي، تاريخ آل عثمان دن آلمشدر. (تاريخ آل عثمان، بره سالو ۱۹۲۲).

[۲] داما باشدن اعتباراً عدم مطابقت دلالت ايدن برچوق شيلر كورولمسه نيه رغماً اوليا چلي نك محمد عاشقه اعتادي شوصورتله توثيق ايديله بيلير: اوليا چلي بر طرف دن بطلميو سك اقليم لرني (أقاليم حقيقيه)، ديكر جهتنده طبيعي منطقه لر (أقاليم عرفيه) تقسيميني - كه يوقا ريديه ايضاح ايدلديكي اوزرد بوتقسيمي محمد عاشق ابوالفدادن آلمشدر - پك ايني بيلمكده و لزومنده قوللامقده در. مثلاً قونيه (لونده يازمه سي ص ۲۳، ۱۱ نجى سطر ۷) مطبوع نسخه ده بوق (وتوقات بحثنده اولديغي كي: مطبوع نسخه ج ۵، ص ۶۶، سطر ۸. راست كله تصادف ايديلن بعض معين فقره لر دن آكلاشيلوركه اوليا چلي محمد عاشقك اثريني طابووردى و اوندن استفاده ايتمشدى. بويله بر فكر مثلاً مطبوع نسخه ج ۲، ص ۷۷، سطر ۱. ده صامسون چلي كانا و قاريز ديه مذكوردر. بوراده صامسونك بر آلتنده قانالارى و آرقلرى اولديقنه دائر ابوالفدانك ويرديكي معلوماتك (Reinaud نسخه سي ص ۳۹۳، سطر ۱) محمد عاشق طرف دن ترجمه سي (ويانه يازمه سي ۲۲۶ نجى ياپراق، سطر ۲۱) تكرر ايدلمكده در.

[۳] اسكي اسلام مملكتلر دن مثلاً عراق دن بحث ايدركن، اوليا چلي، اسكي معلومات حقنده شايان دقت بر وقوف كوسترمكده دركه، بونلري بالذات تدقيق ايدوب ذكر ايتمش اولمانى پك آزار و دردر.

كندى سوزلرئنه نظر آغرب اثرلرئدن اطلاس مئنورى ، طئبئى كاتب چلئى نك ترجمه ائتئدئكى نئسخهئى، و «مابامونئو» دنئلن دنئا خرىطهئنى كورمئش اولدئقئى آكلاشئلئور [۱] . سئاحتنامه نك تالئفئنده برچوق اسكئى اثرلرئدن استفاده ائدئش اولئسى پك آز وارد اولوب چلئى نك بالذات دولاشئدئقئى مملكئتاره عائد وجوده كئئردئقئى مشخص ئصوئرلرئك، بوءوك برقسئى خئالات ائله قارئشق اولماسنه رعمآ يائدئقئى ئنجه ئوصئفئر جوغرافئا واتئوغرافئا تدققئاتئى ائچون، كاتب چلئى ائله محمد عاشقك اثرلرئى يائئنده، تمامئله مستقل وخصوصئى برقئمتئى حائزدر. طئبئى بز، يالكئز اثرك حقئقئى جهئلرئنه اهمئت وئروب سحت واعئتادك فنا برطرزده استئعمال ائدئش اولان طرفلرئنى تفرفق ائده مئرز؛ بر كرء يوقارئده ذكرئى كئن غرب مئبئلرئدن باشقه مومئى الهك كوزدن كئرمئش اولدئقئى ماخذلره دائر (مع التأسف اوزمانده كئى اكثر مؤلفلرئك دوچار اولدئقئى فنا برعئتئاد نئئجهئسى) هئسچ برقئد يوقدر؛ بوندن باشقه اونك اثرئده اكثرئا تصادف ائدئلن مبالغه وارتسائسزلى وئوصئف ائدئلان شئلرئك (كه بعضآ برچوق خطا و اصابتسز لئكلره دولو اولوب اوبدورمه جهئلرئى ده واردر) سئح اولوب اولمادئقئى مئدانه چئقاره حق باشقه وئائوقده يوقدر. بوتون بونقصانلرئله برابر اثرك قئمت مئخصوصهئنى كوزدن اوزاق طوئتمئر ق دائما مندرجائئدن استفاده ائچون چالئشمه مئز ائجاب ائدر. لازم كان اهئاملرئ صرف ائدلك اوزره ، حدى تدققئات ائچون اثرئدن دائما بوءوك استفاده لرئ مئمكندر. فقط بوء، آئحاق علمئى شرائطه كوره ئكئى برطبعنك وجوده كئلسئله قابل اوله جقدر. اولئا چلئى سئاحتنامهئسى عثمانلىلر دورئنه عائد موضئى جوغرافئا نك الك بوءوكئى واك فائده لئسئدر. عاشق چلئنك اثرئى قرون وسطائئى شكئده علمئى اثرلرئك نئهايت بولدئقئى افاده ائتئدئقئى كئى اولئا چلئى ده كئئئش معئاده بوءوك شرق جوغرافئا سئجائرئنك صوكنئجئسى

مئبلا مطبوع نئسخهده ج ۳ ، ص ۱۶۶ ده فرات اوزرئنده كئى آطه جقئرئدن ، حءئشه دن بحت ائدركن ياقوتئدر (ووسته قئلد طئبئى ص ۱۲۳) نذن استفاده ائده رك ابوالفءانك (رائنو طئبئى ص ۳۹۳) وئردئقئى معلوماتك محمد عاشق طرفئدن يائئلان ترجمهئنى (وئانه يازمهئسى، ياپراق ۱۸۲ ، سطر ۱۷) تكرر ائدر. [۱] اولئا چلئى مئتئنده (مطبوع نئسخه ج ۲ ، / ج ۳ ، ص ۱۷۴) يابا مونتا دئبه مذكوردر. [لوندره يازمهئسنك دئكر برئمئنده (ياپراق ۲۳) مطبوع نئسخهئى مئخالف شكئده در] ئائئرى بونئى ئئبه مونته دئبه تصحئح ائتمئدر. فقط بوءه ياكئئشدر، نه ئئبه مونته در، نه ده يابا مونتا در. يابا مونتا دئبه اولئا چلئى نك تكرر ائتمئى اوزئبه بر مسئله چئقارئبور؛ بوءكه بائئغه رك پك دوغرى اوله ر ق بولدئقئى كئى بوءكه مابامونئادر ، قرون وسطاده قوللائئلان Mappa mundi (جهان خرىطهئسى) كئلسئدر . جهانئامئيه ده باق : ص ۲۶ ، سطر ۱۱ .

عد ایدیلیر. متعاقب دورلرده آوروپا مؤلفاتنک تأثیری او قادار شدتلی درکه هر ساحهده یرلی علمی اثرلر تامامیه منقرض اولمشدر. یالکیز مورخلک، حکومت حیاتیله صیقی بر صورتده علاقه دار بر علم تلی ایدلیکنندن، عثمانلی حکومتی استقلال تامنی و شرقیلغنی محافظه ایتدیکی مدتیجه، خصوصی بر حیاته نائل اولمشسده اوده مقلد لکه دوغری سقوطدن کندینی قورتاراماشدر.

بوتون فکری حیاتده آوروپا و اونک محصولات مدنیه سی دائماً بویوک برول اوینامقدهدر. دائماً آوروپایی استهداف ایدن بویکی فکری مساعینک اک پارلاق اثرلی، اسکی اعتلا دورینک نهایترینه دوغری محمدتالک و اونک ذی قدرت وزیرى داماد ابراهیم پاشا یه اتحافاً وجوده کتیرلشدر. بودورده عثمانلیرک بویوک احتشامی یکی بر جریانده تابع اولمایه باشلار؛ معلوم اولدینی اوزره مجار مهتدیسی ابراهیم متفرقه (وفاتی ۱۱۵۰ هـ / ۱۷۳۷ م) نك تشبیله تورکیهده مطبعه نك ایجادیده بودوره تصادف ایدر. ابراهیم متفرقه بالذات جوغرافیا ایله مشغول بولونیوردی، حتی بعض برلرده «الجغرافی» دییه امضا آتمقده اولوب یکی وظیفه سی اثناسنده، ۱۷۲۹/۱۱۴۲ سنه سنده اولجه ذکرى کچن تاریخ هند غربی بی و ۱۷۳۲/۱۱۴۵ سنه سنده ده جهانمانک بر قسمنی طبع ایتدی [۳]. جهانمانک اصلنده بولونان خریطه نك احضارینه اهتمله چالیشدینی کی بو خریطهلردن ماعدا بعض خصوصی خریطهلرده طبع ایتدی [۴].

[۱] مؤلفک آناتولی یوللری اثرنده کی مطالعه سینه مراجعت .
 [۲] بونک حقنده اسلام آنیقو پونه دیسنه ج ۲، ۴۶۷، باق! ایلك طبع اولنان کتابلرک ایسته سی هاممده واردر. عثمانلی تاریخی ج ۷ ص ۵۸۳ م. بوندن ماعدا ابراهیم متفرقه و مساعیسی، تورکیهده مطبعه جیلک باشلانغی حقنده فرانس باینگهرک «۱۸ نجی عصرده استانبول مطبوعاتی، لایپزیغ ۱۹۱۹» اثرینه مراجعت؛ اوراده دیگر مأخذلرده ذکر ایدلشدر.
 [۳] جهانمانا طبعی و وقتیه آوروپانک بو طبعه حقنده کی نقطه نظریته دائر باینگهرک عین اثر ص ۱۶ ده یازیسه. مطبوع نسخه نك اصل متن ایله مناسبی حقنده یوقاریده ۲۹۶ نجی صحیفه ده کی نوطه باقیکنر.

[۴] بونلر حقنده باینگهر مذکور اثرنده ص ۱۲ ده معلومات ویرمکدهدر. تورکجه خریطهلر حقنده ده هاممهرک عثمانلی تاریخنده مثلاً ج ۸، ص ۵۹۴ م؛ حاجی احمد تونسی هـ ۹۶۷ / م ۱۵۵۹ نك تورکجه جهان خریطه سی حقنده M d' Avezac نك تورکجه جهان خریطه سی حقنده نوطلر، پارس ۱۸۶۶ اثرینه؛ Das Ausland مجموعه سنه ۶۵، ۱۸۹۲، ص ۷۵۰ مراجعت .

اولیا چلبیندن صوگرا، یعنی ۱۸ نجی عصره عائد جوغرافی اثرلر آراسینده هیج بر اثر اوچ بویوک تألیفه یعنی محمد عاشقک، کاتب چلبینک، اولیا چلبینک اثرلرله بوی. اولچه جک بر اهمیت عرض ایتمز. یالکز کوچوک بر قسمی حقیق شرق اثرلرندن صایلابیلر. بو اثرلر دن اک مهمی حاجی اسماعیل زاده حافظ مسین افندیکنک «حدیقه الجوامع» [۱] یدر. مصطفای ثالث زماننده (۱۱۸۲ هـ / ۱۷۶۸ م) باشلانوب برنجی عبدالحمید زماننده ا کمال ایدیلن بو کتاب استانبول جامعلرینک توصیف و تاریخ انشاسنه عائد پک استفاده لی بر اثر دره. بوکون المزده، بالآخره یاپلش ذیللری احتوا ایدن، مطبوع بر نسخه موجوددر [۲]. استانبول دن مکده قادر حاج یولندن باحث اثرلر ده اهمیتلیر؛ بونوع اثرلر اک مفصلی محمد اربیک «مناسک الحج» یدر. بونک استانبول طبعنه استناد ایدن فرانسجه بر ترجمه سی ده واردر [۳].

شبهه سز مقدراری پک چوق اولان بونوع مناسک حج کتابلر نده، عمومیتله حج یولنده کی باشلیجه آداب وار کاندن بحث ایدیلر. محمد ادیبک اثرلر نده اولدیغی کی، بالآخره حجه کیده جکلره رهبر اولق اوزره برزده سیاحتک شکلنه و بعض مرکز لر ده کی شایان زیارت موقعلره عائد معلومات درج ایدیلر. بونلرک ایچینده یالکز یول تعریفاته عائد قسملری احتوا ایدن کتابلر ده بولونور [۴]. بونوع صرف یول تعریفاتندن باحث اثرلر دن قسماً طوپووغرافیا،

[۱] یازمه لر: ویانه عمومی کتبخانه سنده ۱۹۴ (فلوگه ل ج ۲، ن ۱۲۸:۴)؛ بو یازمه دن آلمش مکمل بر خلاصه هامه رک عثمانلی تاریخنده ج ۹، ص ۴۷ - ۱۴۴ در.

[۲] اثره بعض علاوه لر یاپلر ق ه ۱۲۵۸ - م ۱۸۳۷ یه قادر دوام ایتدیرلشدر. ایکی چلدک استانبول طبعی (۱۲۸۰) بو شکلده در. بو طبعک ۲۶۵ نجی صحیفه سنک کنارنده ۱۲۸۰ تاریخنه عائد نوظلره تصادف ایدیلر.

[۳] استانبولده ه ۱۲۴۲/م ۱۷ - ۱۸۱۶ ده طبع ایدلشدر. یوللره عائد اولان قسمی M. Bianchi طرفندن فرانسجه یه ترجمه ایدیلرک پارس جوغرافیا جمعیتی کلباقی میاننده نشر ایدلشدر. عنوانی: *Itinéraire de Constantinople a la Mecque* [پارس ۱۸۵۲] در. بو ترجمه ده کی تاریخلر مدهش یا کشفلره تصادف ایدیلر. مثلامتنده ه ۱۰۹۳ - م ۱۶۸۹ تاریخی رینه ترجمه ده ه ۱۹۹۷ م ۱۷۷۹ تاریخی قوشمدر. بو خطلر دن بعضیلری دیگر اثرلر ده کچمشدر.

[۴] مونیخده کی (تورکجه قاتالوغی ۲۸۹، اومه ر ص ۸۱، تحفه الحجاج، ه ۱۱۳۰ - م ۱۷۱۸ ده حج یولنی تصویر ایدر) یازمه ایله ویانه ده کی یازمه N. F. ۲۲۸. (فلوگه ل ج ۲، ن ۱۲۸۸) آراسنده متن اعتبارله بر مناسبت موجوددر. مونیخ یازمه لری آراسنده (تورکجه قاتالوغی ۱۸) ه ۱۱۳۴ - م ۱۷۴۲ تاریخنه عائد «لوازمات حج» اسمنده کی بر یول رهبری ده ویانه یازمه سی ایله مناسبت دردر.

قسماً یول اوغراغنده کی شهرلرک تاریخنه عائد استفادهلر تأمین می ممکنسهده تصویر ایدیلن موضوعلر هان هریرده عینیدر ، هیئت عمومیه سیله پک آز تنوع کویسترر . حجه کیتمک اوزره یوله چیقمش اولان مؤلفلرک، وقتک دارلنی و متمادی یولجلیق دولایسیله بر چوق خطالر یاماسی ممکن اولدیغندن بونلردن استفاده ائناسنده چوق دقت ائتمک ایجاب ایدر . برده بو اثرلر ، مؤلفک کندی مشاهداتنک می محصولیدر ، بوقسه دیگر اثرلردن التقاط صورتیله می وجوده تئیرلشدیر ، بوجهتلر پک شهبه لیدر [۱] .

حجه کیدنلره رهبر اولوق اوزره وجوده کتیریلن بو اثرلرک یاننده ، محتویاتی ادبی بر کسویه بورومش ، نابی (وفاتی ۱۱۳۴ هـ / ۱۷۴۲ م) نک « تحفه الحرمین هـ ۱۰۹۳ / م ۱۷۱۲ ، ی [۲] کی منظوم حج تصویرلری و سیاحت نوطلری موجوددرکه [۳] جوغرافیا و بالخاصه طوپوغرافیا تدقیقاتی ایچون بوجنس اثرلرک برقیمتی یوقدر .

اون سکزنجی عصرده جوغرافیا ایله مشغول اولان محررلرک نظری تمامیه آوروپایه معطوف بولونیوردی . اسکی دورلرده عثمانلی جوغرافیاچیلری ناصل قرون وسطا آتازنی تورکجه یه نقل و تعمیم ایتدیلسسه ، شمعیده جوغرافیا علمنک استقامتی تعیین ایدن آوروپا آتاری ترجمه ایدیورلردی . اولدقجه اسکی بر دورده آوروپا آتارندن راست کله

مختصر یول رهبرلری ، یالکز حج بولنده کی منزله لری صایان اثرلر او قادار نادر دکلدیر . بالخاصه یازمه مجموعه لرده چوق تصادف اولونور (مثلاً تسمیه الکاسکی اولانلری هـ ۱۰۳۲ - م ۱۶۲۳ تاریخی در ، درسدن شرق قانالوغی ۱۷۸ ؛ بردیگری مصطفای ناک زمانه ، هـ ۱۱۷۱ - م ۱۷۵۷-۵۸ تاریخنه عائددر ؛ لایچیغ دارالفنون کتبخانه سی شرق قانالوغی ۱۰۲۵) . بوجه رهبرلرینک آنادولویه طائد اولان قسملری « آنادولو یولاری » ارنده ذکر ایدلشدیر .

[۱] محمد ادیبک « مناسک حج » نک برچوق برلری ایله جهانما آره - سنده صیق برمناسبت بولوندیغی قولایجه آکلا شیل معقده در .

[۲] نابی حقنده ، « کب هک عثمانلی ادبیاتی تاریخنه ج ۳ ، ص ۳۲۵ ؛ همامرک عثمانلی ادبیاتی تاریخنه ج ۴ ، ص ۴۹ ، پشته ۱۸۳۸ ؛ نابی هـ ۱۰۸۹ - م ۱۶۷۸ تاریخنده سیاحت ائتمشدر . اثرک یازمه لری : مونیخ تورکجه قانالوغ ۹۴ (اومه ر) ؛ ویانه Max ۱۵۸ (فلوگه ل ج ۱ ، نومرو ۷۲۱) ؛ بریتیش موزه نوم ۷۸۵۳ Adl (ریو ، ص ۱۱۳) ؛ مطبوعی ، استانبول هـ ۱۲۶۵ - م ۱۸۴۹ (ویانه کتبخانه سنده موجوددر) .

[۳] اغریبوز (اگریبود) Negroponte قاضیسی الحاج مصطفی افندی طرفندن هـ ۱۱۶۱ - م ۱۷۴۸ ده یازلش اولان « دلیل المناهل و مرشد المنازل » اثری یوقیلدندر . لایچیغ دارالفنون کتبخانه سی شرق قانالوغی ۱۰۴۲

ترجمه‌لر یاییلمه‌یه باشلامشدی، یکی بر دور آجان بو ترجمه فعالیتنک اینک محصولی کتاب چاپی نك اطلاس مینور ترجمه‌سی اولدیغنی بوراده تکرار خاطر لایتمق ایسته‌رز . بونی دیگر ترجمه‌لر تعقیب ایدرکه اکثریتی آوروپا [۱] و آمریکانک [۲] توصیفاتنه عاندر .

احمدتالک زماننده آوروپادن جلب ایدیلن بعض اثرلر سایه‌سنده حرارتلی بر ترجمه فعالیتی مشاهده ایدیلیر [۳]. بونوع اثرلر ایچون اک شایان دقت بر مثال پتر و لر بارونیا به اسمنده قیصریلی بر ازمینی طرفندن ریاضی و طبیعی جوغرافیایه عانده فرانسجه بر اثرک ترجمه‌سیدر ه ۱۱۴۴ / م ۱۷۳۱ [۴] ، مترجم کندی افاده‌سنه نظراً ابراهیم متفرقه‌نک جهانمای طبع ایتمه‌سندن غیرته کلشدر .

بو ترجمه دورنده‌ده تألیفات اوقادار چوق دکلدیر ، بوتون خصوصی تألیقلرده کوزلر آوروپایه چهوریلشدر . کرک موضعی جوغرافیا [۵] یه عانده اثرلرده کرک سیاحتنامه‌لرده [۶] ده هپ آوروپا موضوع بحث اولقده‌در . بو دورده باب عالینک آوروپایه کوندریکی

[۱] درسدن کتبخانه‌سنده مجارستان و آلمانیدن باحث بر جوغرافیا کتابی بولومقده‌در . بو اثر ه ۱۰۹۴ - م ۱۶۸۳ ده اکل ایدلشدر . (ن ۳۷۰ ؛ فلاشهر ، ص ۵۷) اثرک اصلی « کتاب اطلاس » تسمیه ایدلکنده‌در ، بونوک بر « کتاب جوغرافیا » دن بر قسم اولسی محتملدر . [بونک ابوبکر بن هرام دمشقی نك اطلاس مایور ترجمه‌سندن برارجه اولسی دها زیاده محتملدر . یوقاریده ، ص ۳۰۰ ، کی مترجمک نوطه‌سنه باقیکنز . مترجم]

[۲] « بیان احوال عالم جدید و قطرنو یکی دنیا » (پارس ناسیونال پبلیوتهک) اثرله مقایسه ایدیکز . بو اثرک یاننده ۱۷۳۲ سنه‌سنه عانده فرانسجه برکتاب‌ده بولومقده‌در ؛ Glidemeiste نك کتبخانه‌لر مرکز مجموعه‌سی ج ۵ ، ۱۸۸۸ ، ص ۳۰۵ .

[۳] مثلاً یوقاریکی نوطده مذکور اثر بودوره عاندر .

[۴] « فنمای جام جم از فن جوغرافیا » یازمه‌لر : غراج کتبخانه‌سنده شرق قانالوغی ۲۵ (بو آردن باینه‌رک معاوتیله خبردار اولدم) ؛ اثرک اصلی ه ۱۱۰۴ - ۱۶۹۲ تاریخنده موسیو WBB (ویا D) . R طرفندن تألیف ایدلش اولاجق ؛ مترجم اثرک اصافی ۱۶۶۸ دن اعتباراً سنه لرجه تورکیده قالان فلمنک سفیری Colier نك تزک‌سندن آلمشدر . (هامهر ، عثمانلی تاریخی ج ۶ ، ص ۲۰۱ ، ج ۳ ، ص ۶۰۰ باق) .

[۵] افلاق ، بوغدان ، بساریا و قریمدن باحث ۱۸ نجی عصر ظرفنده یازلش جوغرافی بر اثرک برقیسی ویانه یازمه‌لری آراسنده‌در . ۲۳۱ (فلوگه‌ل . ج ۲ ، ن ۱۲۸۳) اثرک عنوانی ومؤلفی معلوم دکلدیر .

[۶] رفاع . (وفاتی ه ۱۲۹۰ - م ۱۸۷۳) سیاحتنامه‌سی هر حالده عصر حاضره عانده اوله‌جق . اصلی عربجه یازلش اولوب خدیو محمدعلی باشانک مینتنده پارسه سیاحتندن باخدر . (بولاق

سفارت ہینٹلرینہ عائد « سفارتنامہ » [۱] لڑکدہ بللی باشلی برومقی وارد ر . سفارتنامہ لڑک
بوویوک بر قسمی جو جغرافی اولمقدن زیادہ تاریخی اثرلر اولماسنہ رنمآ قیصہ جہ بو اثرلردن دہ

طبعی ہ ۲۲۵۵ - م ۱۸۳۹) عینی زمانہ مصر دہ طبع ایڈیلن تورکجہ اثرلر ایچون بر نمونہ در .
(بروقلمان ج ۲ ، ص ۴۸۱ ہ باق) .

[۱] سفارتنامہ لردن بعضیلرینہ سادہ جہ رسالہ دہ دنیلیر . ، اخیراً فرانسزجہ بر اثر
دولایسیلہ ، پارسہ عائد اولان محب افندی سفارتنامہ سنک شایان استفادہ قسملرینی باینغہر
OLZ ۲۵ ، ۱۹۲۲ ، ص ۲۱۶ دہ نشر ایتمشدہر .

سفارتنامہ لر ، باشلیجہ سیاسی حادثہ لری و بعض مهم وثیقہ لری احتوا ایتمہ لری دولایسیلہ تاریخی
اثرلردن معدود اولدینندن بعض مورخلر سفارتنامہ لری کندی اثرلرینہ علاوہ ایتمکدہ درلر . بصورتلہ
اثرلرینہ علاوہ لری پامش اولان مورخلر بروجہ آتیدر : راشد (ہ - ۱۰۷۱ - ۱۱۳۴ م / ۱۶۶۰ -
۱۷۲۱ استانبول طبعی ہ ۱۱۵۳ - م ۱۷۴۱ باینغہر ، استانبول مطبوعاتی ص ۱۷) واصف تاریخی
(محاسن الآثار و حقائق الاخبار) استانبول ۱۳۰۳ ؛ دیگر طبع لری استانبول ۱۲۱۹ ؛ بولاق
۱۲۴۳ و ۱۲۴۶ در . جودت تاریخی (ہ ۱۲۴۱ - ۱۱۸۸ - م ۱۸۲۵ - ۱۷۷۴ تاریخندہ کی
وقایعی احتوا ایدر ، « وقایع دولت علیہ » ویا سادہ جہ جودت تاریخی دنیلیر) برنجی طبع ۱۲۷۱ - ۱۳۰۱ ،
خقندہ اسلام انسیقلوہ دیسنہ باقیکز ج ۱ ، ص ۲۰۹ .

موجودینندن خبردار اولہ ییلدیکم سفارتنامہ لر ، تاریخلری صیراسیلہ بروجہ آتیدر :

۱ - محمد افندیکن ویانہ سفارتنامہ سی ، ۲۰۷۵ - م ۱۶۶۵ ، راشد تاریخندہ مندرجدر ج ۱ ،
ص ۳۱ . قیصہ سیاحت نوظلرندن عبارتدر ، اصل سفارتنامہ لہر بکڑہ مرز (ہامہ مرطرفندن جو جغرافیہ ،
تاریخ ، و عسکرلک مجموعہ سنندہ ۱۳ ، ویانہ ۱۸۲۲ ، ص ۲۵۷ م م بوندن بحث ایدلشدہر .)

۲ - ذوالفقار افندیکن ویانہ سفارتنامہ سی ہ ۱۰۹۹ - ۱۱۰۲ / م ۱۶۹۸ - ۱۶۹۱ مونیخ
یازمہ سی ویانہ دن باحث قسملرینی احتوا ایدر . مونیخ تورکجہ قاتالوغ (اومہرہ ، ص ۳۶ ؛ ہامہ مرک
عثمانی تاریخندہ ج ۶ ، ۱۱ و ج ۹ ص ۲۰۷ ، ۹ نومرولی مأخذلر میانندہ مذکوردر .)

۳ - ابراہیم پاشا (وفاتی ہ ۱۱۳۳ - م ۲۱ - ۱۷۲۰ ، سچل عثمانی ، ج ۳۰۱ ص ۱۳۰) نیک
ویانہ سفارتنامہ سی ہ ۱۱۳۱ - م ۱۷۱۹ ؛ بسیط سیاحت نوظلرندن عبارت اولوب اصل سفارتنامہ
طرزندہ دکلدہر . یازمہ لر : ویانہ Mxu ۳۲۴ (فلوگہ ل ج ۲ ، ن ۱۰۹۰) بویازمہ نسخہ پروفیسور قرہ لیج
طرفندن ترجمہ ونشر ایدلشدہر : Bericht über den zug Gross-Botschafters Ibrahion-Pascha
(1907) nach Wien im 1719, Wien 1908 5. B, K. A. phil. - hist. Kl. 158 (دها اول
ہامہ مر طرفندن جو جغرافیہ ، تاریخ و عسکرلک مجموعہ سنندہ ۱۳ ، ویانہ ۱۸۲۲ ، ص ۲۷۳ - ۳۴۱
بوندن بحث ایدلشدہر .)

۴ - محمد افندی (یکریمی سکزچلی ، وفاتی ہ ۱۱۴۵ - م ۱۷۳۲ ، سچل عثمانی ج ۴ ، ص ۲۲۶) نیک
پارس سفارتنامہ سی ہ ۱۱۳۲ = م ۱۷۲۰ ، اختصار ایدلش برشکل رشاد تاریخندہ درج ایدلشدہر .

تعريفاتيدر . بعضاًده قرنادن برى طرفدن يازيلان بوستياخت نوظلرئده آوروپا احوالنه دائريكي معلومات بويوك برعلاقه اينله تعقيب ايندليلر كه ذاتاً هيئت سفرينه نك غايه لرئدن برى ده بو نوع معلوماتي طوللامق ايندى . يكرمى سكز محمد چلبى ديه مشهور اولان محمد افندى سفارتنامه سننك كرك آوروپاده و كرك شرقده بويوك بر شهرتي واردر . محمد افندى نك توركيه ده مطبعه جيلغك ترقيسئنده ده بويوك خدمتي دو قوشمئدر .

۱۰ — احمد عزمى افندى (وفاتى هـ ۱۲۳۶ - م ۱۷۹۹ - سچل عثمانى ج ۳۲۶) نك برلين سفارتنامه سى هـ ۶ - م ۱۲۰۵ / م ۹۲ - ۱۷۹۰ - ۱۳۰۳ ده استانبولده طبع ايندليلكي كي جودت تاريخنه ده درج اولومئدر . دوكتور موللر - قواسهرون طرفدن « روسيا سربانده عزمى افندى سقارتى » عنوانيله ترجمه اينلمئدر . توركيته بيبايوته نك ج ۱۹ ، برلين ۱۹۸۱ (يازمه لر حقئده عين اثره ، ص ۲۵ مراجعت) .

۱۱ — ابوبكر راتب افندى (وفاتى ده ۱۲۱۴ - م ۱۷۹۹ - سچل عثمانى ج ۴۲ ، ص ۳۴۶) نك ويانه سفارتنامه سى هـ ۱۲۰۶ - م ۱۷۹۲ ؛ يازمه لر ، ويانه Mxt ۳۰۸ (فلوگه ل ، ن ۱۲۸۵) ؛ نطق لر ، ويانه Mxt ۵۰۱ (فلوگه ل ج ۲ ، ص ۱۱۲۷) .

۱۲ — مصطفى راسخ افندى (وفاتى هـ ۱۲۱۸ - م ۱۸۰۳ - سچل عثمانى ج ۴۲ ، ص ۳۴۷) نك روسيه سفارتنامه سى هـ ۱۲۰۷ - م ۱۷۹۲ . يازمولر . پارس شه فر قولكسيونى . ۱۰۲۵ Suppl (بلوشه ، ص ۱۵۸) ؛ ويانه ۲۱۹ (فلوگه ل ج ۲ ، ن ۱۱۵۰) .

۱۳ — مورولى السيد على افندي نك پارس سفارتنامه سى هـ ۱۲۰۵ - م ۱۷۹۷ / م ۱۲۱۱ - ۱۲ . پارسدن مفارقت ۱۴ تموز ۱۸۰۲) . تاريخ عثمانى انجمنى مجموعه سى طرفدن نشر اينلمئدر . ج ۴ ، ۱۹۱۴ ، ن ۲۰ - ۲۴ ، ص ۱۲۴۶ .. الخ ، (كندا عيني مجموعه ج ۳ ، ن ۱۸ ، ص ۱۱۲۰ .. به ، باينغره باق) Maurice Herbetta فرانسز وثائقيله مقايسه ايندليله رك Une ambassade Turque sous le Directoire پارس ۱۹۰۲ .

۱۴ — سيد واحد افندى (واحد محمد پاشا وفاتى هـ ۱۳۴۴ - م ۱۸۲۸ - سچل عثمانى ج ۴ ، ص ۶۰۵) نك پارس سفارتنامه سى هـ ۱۲۹۱ - م ۱۸۰۶ ؛ يازمه لر: ويانه شرق آقاده ميسى ن ۲۸۲ (قرافت ص ۱۰۷) ؛ استانبول طبعي ۱۲۸۳ (باينغره باق) .

۱۵ — احمد حجاب افندى (وفاتى هـ ۱۲۳۶ - م ۱۸۲۱ - سچل عثمانى ج ۴ ، ص ۹۸) نك پارس سفارتنامه سى هـ ۱۲۲۰ - م ۱۲۲۷ / م ۱۸۰۶ - ۱۸۱۲ ؛ يازمه لر : اصل راپورك ايكي خلاصه سى موجوددر . برى يعنى براز مفصلي ويانه ۲۱۳ (فلوگه ل ج ۲ ، ن ۱۱۴۵) ؛ ديكرى يعنى براز مختصرى ويانه ۲۱۴ (فلوگه ل ج ۲ ، ن ۱۱۴۶) Bertrand Boreilles ك ۱۸۱۱ - ۱۸۰۶ ده پارسده بر تورك ، محب افندى هيئت سقارتى پارس ۱۹۲۰ (باينغره باق)

۱۶ — آوروپا سربايلرينه كيدن تورك سفارت هيئتلرينه عائد اولان سفارتنامه لر ، اولدجه يكي دورلره عائد اولان سيد مصطفى ساي افندى (وفاتى هـ ۱۲۷۱ - م ۱۸۵۴ ، سچل ج ۳ ، ص ۷) نك هـ ۱۲۵۴ - م ۱۸۳۸ ده كي مختلف سقارتلريني احتوا ايند ائزله نهايت ويزه جكز م اترك عنواني « آوروپا رساله سى » استانبول طبعي هـ ۱۲۵۶ - م ۱۸۴۰ (باينغره باق) .

اون سکنزنجی عصر صوکلرینه دوغری آوروپا علومنی بنسهمک یولنده یکنی برمرجه باشلار . حائز قیمت اثرلردن یاپیلان اقتباسلر توشیق ایدیلیر ، بو صورتله ۱۸۷۴ ده تورك مطبوعاتی یکیدن جانلانیر [۱] . كرك آوروپا آثارندن اقتباس صورتيله ، كرك عیناً ترجمه صورتيله اولسون یکنی اثرلر آراستنده اك زیاده عملی معلوماتك بویوك بر موقع طوتدیفنی كورولور . بو ائشاده آوروپا آثارینك عثمانلی آثاری آراستنده کی موغنی یکیدن كسب اهمیت ایدر [۲] .

شمدی یه قادار ذكر ایدیلنلردن باشقا اوله رق دری احمد افندی (وفاتی ۱۱۳۵ هـ ۱۷۲۲ سبجل ج ۲ ، ص ۳۳۷) نك ایران سفارتنامه سی ده ۱۱۳۲ هـ / م ۱۷۲۰ ۱۷ نجی نومرو اوله رق قید ایدنم . یازمه لر : ویانه ، شرق اقلده میسی نومرو ۲۸۱ (قرافت ص ۱۰۶) نهایت سفارتنامه سی منظوم اوله رق یازمه یی دوشون زشتوولی الحاج علی آغا (وفاتی ۱۱۷۴ هـ - م ۱۷۶۰) نك لهستان سفارتنامه سی ۱۱۶۸ هـ - م ۱۷۵۴-۵۵ ۱۸ نجی نومرو یی تشکیل ایدر . (هامهر عثمانلی تاریخی ، ج ۸ ، ص ۱۷۶) مندرجاتك خلاصه سی و تنقیدی تاریخ عثمانی انجمنی مجموعه سنده ج ۳ ، ص ۷۷۸ .

[بورسه لی طاهر بك « عثمانلی مؤلفلری » نده بعض سفارتنامه لر داها ذكر اتمكده در :

۱ - عبدالکريم پاشا معینده روسیه کیدن نجاتی و ننجینی افندیلرک روسیه سفارتنامه لر ی ۱۱۷۹ هـ - م ۱۷۷۵) . ۲ - کریدلی یوسف آگاه افندیك لوندره سفارتنامه سی (۱۲۰۷ هـ - م ۱۷۹۳) . بوسفارتنامه جودت تاریخنده مندرجدر ۳ - عبدالرزاق باهر افندیك پارس سفارتنامه سی (۱۲۵۹ هـ - م ۱۸۴۳) .

بولردن ماغدا موقوفانجی مصطقی خطلی افندیك نتیجه ، غالب باشانك قرانسه سفارتنامه سندن بحث ایدلمكده در . دری افندیك ماغدا قریمی رحمی (محمود اول زماننده) منیف ، راشد محمد (۱۱۴۱ هـ) افندی ده ایران سفارتنامه سی یازمشدر . مترجم [

[۱] ابراهیم متفرقه نك وفاتندن صوکره تورك مطبوعاتی تقریباً یاریم عصر برتوقف دوره سی کچیرمشدر . (مطبوعات حیاتنك تکرار جانلانمانی حقنده باینغهرک « استانبول مطبوعاتی » اثرینه ص ۱۹ باقکز)

[۲] مثلاً انکلیزجه Faden آطالاسنك تورکجه یه ترجمه سی کی . (بر مقدمه ، ص ۲۵ . خریطه ، طبعی ۱۲۱۹ - م ۱۸۰۴) هامهر ، عثمانلی تاریخی ج ۵ ، ص ۵۸۸ ، ده تورکجه مطبوع اثرلر حقنده کی لیسته یه باق . بریتیش موزه نومده add ۷۸۹۷ (ریو ، ص ۱۱۲) نومروده (بر آوروپالی مؤلفك جوغرافیا سی ، رئیس الکتاب رائف محمود افندی طرفندن احمد واصف افندیك بر مقدمه سیله برابر ترجمه سی) بولونان اترکده بو اثر اولسی محتملدر . بو خصوصه قطعی بر حکم و بره جک وضعینده دکلم . عینی صورتله آوروپا آثارندن اقتباس ایدلمش و مندرجاتی خصوصی بر اهمیتدن محروم بولونان اثرلی بوراده ذکر اتمک مقصدسز اولور .

فقط، آوروپانک کندی حرثی محصولاتیله متباداً قوتله ندیکی، آوروپا آثاری دائمی و غالب شرقة دوغری تأثیرینی حس ایتدیردیکی نسبتده شرقة فکری محصولانک وجود بولماسی دولایسیله شرق ایله غرب آره سنده، ثمره لی نتیجه لر ویره بیله جک، مبادله فکریه حصوله کله مه مشدر. بوتون شرقة شامل اولان بو حال آوروپا تأثیراتنه پک زیاده معروض قالان ممالک عثمانیه ده داها بارز بر صورتده کورولور. مرور زمانله آوروپا ایله شرق حیات مدنیسه آره سنده کی فرق اوقادار قطعی بر شکله آلمشدی که بویوک بر انقلاب مجبوریتی واردی. اون دو قوزنجی عصره داخل اولور اولماز عثمانلی حیات فکریه سنده هر ساحه ده بر شاشقینلق کورولور؛ بو زمانه قادار بر طرفدن قرون وسطانک اسکی اسلام مدینتینه صداقت حساری شعورلی بر صورتده یاشایور، هر نه بهاسنه اولورسه اولسون ماضی ایله علاقه نی کسمه مک آرزو ایدیلوردی دیگر طرفدن ده مقابل بر جریان، استغنا کوسترمک ممکن اولمایان پک قوتلی آوروپا تأثیراتی ادخاله چالیشیوردی. بوتلر، فکر لر نیجه، اسکی شرق مدینتینی ترک ایتهدن آوروپا مدینتیک استفاده لی جهت لرینی آله جقلردی. بو صورتله تامامیه آوروپا په عرض تسلیمیت ایدیلور، بالذات آوروپالی اولوق ایسته نیور بال نتیجه اسکی شرق مدینتیک بویوک بر قسمی حیاتدن اوزا قلاشیوردی. سیاسی ساحه ده آوروپا په متوجه اولان بو حرکتی دینی بر حرکت تعقیب ایتمه مشدر [۱]. بوندن سوکرا کی اثرلر عثمانلی اثرلرندن صایلماز، بلکه تورک دیلنده آوروپا اثرلریدر. عصری تورک ادبیاتی دینین ادبی اثرلر ده عین حال مشاهده ایدیلر. علمی اثرلر ده اوروپا ده اولدینی کی علمی عنعنه دن بر ایز یوقدر؛ هر ساحه باشلانغیج حالنده در. یالکز مورخلک ساحه سنه اولجه سویدیکمز کی ماهرانه بر انتقال ایله یکی کوروشک صوقولدیغی کورویورز [۲]. ایلك اوکجه تاریخ، آوروپا مه تودینی بنسه مک قابلیتی کوسترمشدر. طرز قدیمه تاریخ نویسلک یرینه یکی اصوللرله تاریخ تدقیقاتی قائم اولشدر [۳].

[۱] آلمان شرق جمعیتی مجموعه سنده (1923) Zeitschrift d. Deutsch. Morgenl. Ges. B 77
انتشار ایتمش اولان بومقاله، استانبول، دارالفنون جغرافیا معلمی حامد سعیدی پک طرفندن ترجمه ایدیلشدر

[۱] عثمانلی مدینتیک شعورلی بر صورتده آوروپالیلاشمه سی فاتح سلطان محمدن باشلار.

[۲] بوراده جودت پاشا کی شخصیتلری قصه ایدیورم.

[۳] تاریخ انجمنی مجموعه سی و اونک اطرافنده کیلرک مساعیسی ایله برابر یکی تورکر

آراسنده بر چوق تاریخ و ادبیات تاریخی ایله مشغول عالمر بولونمقده در.